

Universita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra francouzského jazyka a literatury

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Francouzský model integrace v oblasti vzdělávání etnických menšin

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Eva Kalfiřtová**

Autorka diplomové práce: **Ivana Havránková**

Bydliště: Libochovická 907/16, Praha 8, 184 00

Ročník: šestý

Obor studia: Francouzský jazyk a literatura – Občanská výchova

Typ studia: denní

Rok dokončení diplomové práce: 2006

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Místo vypracování: **Praha**

Datum: 10. června 2006

Ivana Havránková

Ráda bych poděkovala své vedoucí diplomové práce PhDr. Evě Kalfířtové za čas, který mi věnovala během konzultací a za odbornou pomoc, kterou mi v průběhu přípravy diplomové práce poskytla.

Obsah

ÚVOD.....	1
1 VYSVĚTLENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	2
1.1 Kultura.....	2
1.1.1 Akulturace.....	2
1.2 Interkulturalita.....	3
1.2.1 Multikulturalita.....	3
1.3 Národnostní a etnická menšina.....	4
1.3.1 Etnikum, etnicita.....	5
1.4 Xenofobie.....	5
1.4.1 Rasismus.....	6
1.4.2 Antirasismus.....	7
1.4.3 Pozitivní diskriminace.....	7
1.5 Migrace.....	7
1.6 Cizinec.....	8
1.6.1 Emigrant.....	8
1.6.2 Uprchlík.....	8
1.7 Integrace.....	9
1.7.1 Asimilace.....	10
1.7.2 Diferencovaný model.....	11
1.7.3 Multikulturalismus.....	11
2 IMIGRAČNÍ A INTEGRAČNÍ POLITIKA VE FRANCII.....	12
2.1.1 Počátky imigrace.....	13
2.1.2 Příliv pracovní síly.....	14
2.1.3 Období po druhé světové válce.....	15
2.1.4 Období ekonomických krizí – zrod nepřátelství vůči cizincům.....	15
2.1.5 Dnešní situace.....	16
2.2 Získání francouzského občanství.....	18
2.3 Přínos integrace.....	20
2.4 Poznámky k jednotlivým komunitám.....	20
3 FRANCOUZSKÉ ŠKOLSTVÍ – ZÁKLADNÍ PRINCIPY.....	23
3.1 Laicita.....	24
3.2 Situace ve francouzském školství.....	26
3.2.1 1980 – 1989.....	26
3.2.1.1 Školský zákon z roku 1989.....	27
3.2.2 Dnešní situace.....	28
3.2.2.1 Školský zákon 2004.....	29

4	ŠKOLNÍ DOCHÁZKA DĚTÍ CIZINCŮ	30
4.1	Přijetí žáka do třídy.....	30
4.1.1	Nově příchozí (le nouvel arrivant)	31
4.1.2	Dítě imigrantů	32
4.1.3	Žadatelé o azyl, utečenci	32
4.2	Podmínky zápisu.....	32
4.2.1	CLIN (classes d'initiation).....	33
4.2.2	CLA (classes d'accueil).....	33
4.2.3	Classes fermées.....	34
4.2.4	Classes semi-ouvertes.....	34
4.2.5	Classes ouvertes.....	34
4.3	Konkrétní postupy při jednání s nově příchozím žákem	34
4.3.1	Hodnocení úrovně žáka	34
4.3.2	Zkvalitnění poskytovaných služeb.....	35
4.3.3	Centralizace přijímání.....	35
4.3.4	Postupná integrace žáka.....	35
4.3.5	Komunikace mezi školou, rodinou a ostatními institucemi.....	36
4.3.6	Volnočasové aktivity	37
4.3.7	Výuka francouzštiny jako cizího jazyka.....	38
4.4	Hodnocení jazykové úrovně	39
5	PEDAGOGICKÉ POSTUPY V MULTIKULTURNÍ TŘÍDĚ	40
5.1	Četba literárních textů.....	40
5.2	Výuka k občanství	40
5.3	Zahraniční asistenti	41
5.4	Týdny občanské iniciativy	42
5.5	Otevřený boj proti rasismu a projevům xenofobie	42
5.6	Výuka dějepisu, s důrazem na imigraci, kolonizaci, ale i otrokářské systémy	43
6	VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ.....	46
6.1	IUFM.....	46
6.2	CASNAV	46
6.3	CNDP Migrants	47
6.4	ADRI.....	47
6.5	ZEP	47

7	SITUACE V ČESKÉ REPUBLICE	48
7.1	Koncepce integrace cizinců	49
7.2	Národnostní menšiny na území ČR.....	51
7.3	Možnosti studia cizinců v ČR.....	52
7.4	Interkulturní vzdělávání - soudobá koncepce vzdělávání.....	54
7.4.1	Multikulturní výchova	54
8	PROJEKTY NA PODPORU INTEGRACE NÁRODNOSTNÍCH A ETNICKÝCH MENŠIN – HLAVNÍ MĚSTO PRAHA	56
8.1	Projekty na podporu výuky českého jazyka jako cizího jazyka	56
	ZÁVĚR.....	58
	FRANCOUZSKÉ RESUMÉ.....	60
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	65
	PŘÍLOHY	67

Úvod

Hlavním cílem této diplomové práce je objasnit problematiku, která se týká integrace etnických menšin, které jsou přítomny ve Francii. Vzhledem k tomu, že v České republice nejsme nuceni v takové míře řešit problémy, které se v rámci imigrace objevují, vybrala jsem si Francii, která je tradičně považována za zemi, do které neustále přichází lidé, kteří se zde chtějí natrvalo usadit. Francie zde bude popsána jako multikulturní země, která chce v rámci své imigrační politiky poskytnout cizincům kvalitní zázemí pro jejich budoucí život.

Vzhledem k tomu, že na pedagogické fakultě Univerzity Karlovy studuji obor francouzský jazyk a literatura a základy společenských věd, budou v diplomové práci spojeny oba přístupy.

Dalším cílem práce bylo popsat francouzskou imigrační politiku, která se týká všech cizinců, se zaměřením na francouzské školství, které má za úkol vzdělávat nově příchozí žáky.

Velkou část informací jsem získala během čtyřměsíčního studijního pobytu ve Francii, který mi byl umožněn v rámci programu ERASMUS, díky spolupráci katedry francouzského jazyka a literatury s partnerskou univerzitou IUFM de Versailles. Během pedagogické stáže na francouzských základních školách v pařížském regionu, jsem se snažila shromáždit materiál, který se týká praktických otázek při výuce dětí z přistěhovaleckého prostředí. Měla jsem možnost navštívit speciální třídy pro děti cizinců, které jsou pro francouzské školství specifické. Diplomová práce se bude také věnovat této problematice a tématům, které se týkají školské oblasti. Jedním z cílů diplomové práce je dokázat, že francouzský model zařazování žáků do běžného školského systému je dnes hlavním východiskem jejich následné integrace do běžného života. Diplomová práce se bude snažit dokázat, že multikulturní vzdělávání má v dnešní společnosti nezastupitelnou roli. Pro možnost srovnání více postupů se bude práce věnovat i tématu integrace příslušníků minoritních skupin v České republice.

1 Vysvětlení základních pojmů

V této kapitole budou definovány základní pojmy, které se v diplomové práci budou vyskytovat a obecně se týkají problematiky etnických menšin a přístupu k nim. Znalost těchto pojmů je nezbytná zejména pro učitele, kteří s dětmi z přistěhovaleckého prostředí budou pracovat.

1.1 Kultura

Vymezení tohoto pojmu je v multikulturním vzdělávání nezbytné. Kultura je jednou z centrálních kategorií společenských věd, v nejširším pojetí vyjadřuje specifický lidský způsob organizace, realizace a rozvoje činnosti.

Pojem kultura je latinského původu, pochází ze slova *colo* – vzdělávat, obdělávat, pěstovat. Původně byl pojem spojen s obděláváním zemědělské půdy, později byla kultura pojímána jako charakteristika lidské vzdělanosti.¹ Termín kultura se týká mnoha oblastí. Je to forma sociální komunikace, sféra vědomí, společenského života, oblast duchovního života, vzdělanost, umění, tradice. Každá oblast popisuje fenomén kultury z jiného pohledu. Za kulturu se z širšího pohledu považuje vše, co vzniká činností člověka a společnosti. Tímto se kultura zásadně liší od přírody. Kultura vystupuje v podobě výtvorů lidské práce, sociokulturních norem a hodnot, idejí, institucí regulujících lidské chování. Užší vymezení pojímá kulturu jako projevy chování lidí určitého společenství.² Ačkoliv se člověk s kulturou nerodí, je s ní vždy velmi pevně spjat. Kulturu si člověk osvojí v průběhu socializace.

1.1.1 Akulturace

Akulturace je definována jako proces sociálních a kulturních změn, které vznikají v důsledku kontaktu různých kultur. Spočívá především ve ztrátě kulturních kořenů, protože dochází k rychlé adaptaci, převzetí zvyků země, do které cizinec směřuje. Sociolog Dominik Schnapper akulturaci definuje jako dlouhodobý proces, který začíná konfrontací a akceptací kulturních obsahů, pokračuje převzetím sociálních zvyků a přes další generace až osvojením si chování v rodině a soukromém životě.³ Tento proces je oboustranný. Jde o to, že na jedné straně cizinec brání čistotu vlastní kultury odmítáním cizích vlivů, na druhé straně vítá kulturní změny a inovace spojené s akulturací.

¹ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, 136s. ISBN 80-7178-535-0.

² PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: teorie-praxe-výzkum*. 1. vyd. Praha: ISV, 2001, ISBN 80-85866-72-2.

³ SCHNAPPER, D. *La France de l'intégration: la sociologie de la nation en 1990*. Paris: Gallimard, 1991, ISBN 2-07-072174-4.

Výsledkem akulturace může být ztráta kulturní identity jedince, dezintegrace a postupná asimilace slabší kultury. Může ovšem dojít i ke splynutí obou kultur a vzniku nového sociokulturního systému. Časté je i přizpůsobení a obohacení kultur při zachování specifík (kulturní pluralismus).⁴

1.2 Interkulturalita

Narozdíl od akulturace tento model zahrnuje interakci, dialog, vzájemné vztahy, porozumění. Poznávání různých kultur je nutné k překonání negativních postojů, k vymýcení diskriminace. Je důležité zmínit, že interkulturní přístup nezahrnuje pouze kontakt mezi kulturou národní a kulturou imigrační, ale například i mezi příslušníky různých generací, rozlišujeme i vztahy mezi obyvateli měst a vesnic, přístup k handicapovaným.

Jedinec je konfrontován s ostatními členy společnosti již od svého narození. Nejdříve je to rodina, která dítě vychovává, jako první sociální prostředí ovlivňuje dítě nejvíce. Pak je zde škola, která staví na zkušenostech, které dítě má a dále v něm rozvíjí morální a etické hodnoty. V pozdějším věku dítěte nastupují vrstevníci, kteří ho ovlivňují nejvíce především v období puberty. Dítě se učí poznávat druhé, srovnává a posuzuje podle vlastních měřítek. Odmítnutí a předsudky, které si dítě tvoří o jiných lidech, pramení především z odlišnosti, nepochopení. Posuzování ostatních jedinců nemůže být objektivní, protože každý jedinec je ovlivněn svou kulturou, ze které pochází. Z tohoto hlediska lze říci, že každý člověk je omezen svou kulturou a má tendenci svou kulturu vyvyšovat nad ostatní a svým zvykům a tradicím přisuzuje jakousi nadčasovou hodnotu.

1.2.1 Multikulturalita

Multikulturalismus je možnost jak bez předsudků sdílet komunikační prostor bez ohledu na lidskou příslušnost ke skupinám. Tato příslušnost či rysy identity mohou být stanovovány na základě několika kritérií: rasy, jazyka, etnicity, věku, pohlaví, zdravotního stavu, handicapu, náboženského vyznání, vzdělání, sociální třídy a jiných rysů identity člověka, které lze kolektivně sdílet.⁵ Nemusí nutně vyžadovat interakci mezi dvěma kulturami. V poslední době se však čím dál víc setkáváme s překrýváním termínů integrace a multikulturalismu, resp. multikulturalismus představuje v současné době ideální model integrace.

⁴ HRDÝ, L., SOUKUP, V., VODÁKOVÁ, A. *Sociální a kulturní antropologie*. 1. vyd. Praha : SLON, 1993, 95 s. ISBN 80-901424-1-9.

⁵ BOUDON, R. *Sociologický slovník*. Přel. Vladimír Jochmann. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2004, ISBN 80-244-0735-3.

Pro pedagogické účely je nutné si vymezit rozdíl mezi interkulturním a multikulturním vzděláváním. V multikulturním vzdělávání učitel a žák nemusí pocházet z odlišných kultur. Rozhodující je zde obsah, tedy informace, které se týkají multikulturní situace. Multikulturní výchova předává znalosti o realitách minoritních skupin obyvatelstva. Interkulturní vzdělávání naopak probíhá vždy mezi lidmi, kteří pochází z různých sociokulturních skupin. Neměla by se zdůrazňovat etnická identita člověka. Rozhodující je zde situace vzájemné kulturní odlišnosti. Obsah interkulturního vzdělávání může být libovolný. V interkulturním vzdělávání vedle dialogu o učební látce probíhá vždy paralelně dialog dvou kultur.⁶

Pedagog musí být multikulturně vzdělán, to předpokládá znalost podstaty rozdílů mezi kulturami. Bez tohoto pochopení není interkulturní ani multikulturní vzdělávání možné. Učitel by měl vidět realitu takovou jaká je, stát se více tolerantním, pomáhat svým žákům i jejich rodinám se integrovat do společnosti, bez toho aby ztratili svou původní identitu. Toto jsou požadavky multikulturní společnosti a učitel se sám musí nejprve snažit proniknout do ostatních kultur, pochopit odlišnosti, projevit schopnost vcítit se do pocitů druhého člověka, klasifikovat problémy, které se mohou objevit při výuce a následně je řešit. Zda daný jev je v kultuře obvyklý a přijatelný a nemá dopad na proces integrace anebo zda ho nelze akceptovat, pokud je v rozporu se zákony daného státu nebo pokud brzdí proces integrace.

1.3 Národnostní a etnická menšina

Termín menšina (minorita) označuje skupinu osob, lišících se rasou, náboženstvím, jazykem nebo národností od početnější skupiny, mezi níž žije.⁷ V českém právním systému se oba pojmy objevují v Listině základních práv a svobod, ovšem pojem národnostní menšina je upřednostňován. Listina staví oba pojmy na stejnou úroveň, ovšem blíže je nedefinuje. Podrobnosti o garantovaných právech lze najít v zákoně o právech příslušníků národnostních menšin.⁸ I když se tento zákon nezmiňuje o menšinách etnických, nelze jim upírat práva a svobody. Národnostní menšina je skupina občanů ČR odlišující se od většiny jazykem, počtem, kulturou, původem a tradicemi, je zde úsilí o zachování a rozvoj svébytnosti menšiny. Také zákon klade důraz na to, aby

⁶ PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: teorie-praxe-výzkum*. 1. vyd. Praha: ISV, 2001, ISBN 80-85866-72-2.

⁷ BOUDON, R. *Sociologický slovník*. Přel. Vladimír Jochmann. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2004. 108 s. ISBN 80-244-0735-3.

menšina měla historickou souvislost s územím ČR. Pokud zhodnotíme mezinárodní právo, ani to nepřináší vysvětlení, jaký je rozdíl mezi pojmy. Například anglosaské právo upřednostňuje pojem etnická menšina a pojem národnostní menšina spojuje spíše se státním občanstvím. Francouzský právní systém tyto pojmy blíže nedefinuje.

1.3.1 *Etnikum, etnicita*

Pojem etnikum se užívá k členění lidstva na skupiny pomocí kulturně vyjádřených totožností a odlišností jejich členů. Výraz etnikum je odvozen od řeckého slova ethnos, kterým se původně označovali barbari, divoši. V tomto smyslu byl termín používán až do poloviny devatenáctého století. Od této doby se začal uplatňovat v souvislosti s rasovými, tedy pouze fyzickými charakteristikami lidské populace.⁹ Dále se do tohoto pojmu začínají prolínat i charakteristiky kulturní. Mísí se zde historicko-kulturní a biologická odlišnost. Velmi často se stává, že se mísí dvě spolu nesouvisející kategorie, a na základě vzhledu se jedinci přisoudí určitá kulturní výbava. Synonymem pro etnikum je etnická skupina. Etnicitu lze určovat podle zjevných charakteristik (jazyk, rasa, kultura, sociální struktura) a charakteristik subjektivních (etnická identita).

Členové etnických skupin mohou být na základě etnické příslušnosti vylučováni z okolní společnosti. Jsou tak nedobrovolně omezováni a znevýhodněni v dělbě práce, přístupu ke vzdělání, moci. Sociologický slovník etnicitu definuje jako vzájemně provázaný systém kulturních, rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu, působících v interakci a formujících etnické vědomí člověka a jeho etnickou identitu.¹⁰ Příslušníka etnické skupiny oslovujeme tak, jak se sám nazývá a přeje si být oslovován: př. Rom (nikoliv cikán).

1.4 Xenofobie

Xenofobie označuje odpor, nepřátelství, nedůvěru ke všemu cizímu, strach před ním. V mnoha ohledech lze xenofobii považovat za nadřazený pojem pro všechny druhy etnocentrismu, rasismu a další koncepty, jejichž základ spočívá v dělení lidstva na my – oni.¹¹ Všechna lidská společenství jsou svým způsobem xenofobní, vždy dochází

⁸ Česko. Zákon č. 273 ze dne 10. července 2001 o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2001, částka 104, s. 6461-6464. Dostupný také z WWW : <<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/273-01.doc>>

⁹ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001, 78 s. ISBN 80-7178-535-0.

¹⁰ PETRUSEK, M. *Velký sociologický slovník*. I. díl, A-O. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1996, 275 s. ISBN 80-7184-164-1.

¹¹ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001, 202 s. ISBN 80-7178-535-0.

k vymezení vlastní skupiny vůči ostatním příslušníkům společenství. Ovšem z pohledu multikulturní společnosti jsou projevy xenofobie nepřijatelné.

V rámci dnešní Evropské unie, kde probíhá migrace a mísení obyvatel, je nutno ke xenofobii zaujmout postoj a řešit ji. Nejméně xenofobních lidí je v zemích, které nejsou tradičně migrační. Ve střední a východní Evropě je nejvíce negativních postojů k romské populaci a k Asiatům.

1.4.1 *Rasismus*

Extrémní formou xenofobie je rasismus, přesvědčení, že některé rasy jsou ze své podstaty nadřazené a jiné podřazené. Určité fyzické vlastnosti člověka vypovídají o vlastnostech skupiny, do které je jedinec zařazován. Na základě biologických charakteristik je lidem přisuzováno vyšší nebo naopak nižší postavení a dále jsou s těmito znaky spojovány morální, intelektuální a jiné charakteristiky, které nemají s fyzickou stavbou těla žádnou opodstatněnou souvislost.¹² Z jazykového hlediska je slovo rasismus neologismem, který se objevuje až od počátku 60. let 20. století. Definice rasismu jsou různé, zajímavá je teorie Alberta Memmiho¹³, který tvrdí, že rasistou lze nazvat každého člověka¹⁴. Rasistickým předsudkům odoláváme jen málo, a proto je zde velké nebezpečí, že budeme pomíjet kulturní specifika druhých, kritizovat a odsuzovat jejich odlišnost. Rasová diskriminace je rozlišování, vylučování, omezování založené na rase, barvě pleti nebo na národnostním či etnickém původu, jehož cílem je znemožnit užívat svá lidská práva a svobody na základě rovnosti.

Učitel by měl především odmítat všechny náznaky diskriminace, to znamená, že by žáky pocházející z imigrace měl hodnotit stejně jako ostatní žáky ve třídě, ne tedy k nim přistupovat benevolentně, ani jim zadávat snazší úkoly (klesá motivace a sebehodnocení). Pokud se ve třídě objeví náznaky rasismu ze strany žáků (vtipy, posměšky), musí učitel důrazně zasáhnout již v počátku. Vždy, pokud žák vědomě diskriminuje svého spolužáka, by měl učitel o tomto problému informovat své kolegy a situaci společně s nimi řešit.

¹² HRDÝ, L., SOUKUP, V., VODÁKOVÁ, A. *Sociální a kulturní antropologie*. 1. vyd. Praha : SLON, 1993, 107 s. ISBN 80-901424-1-9.

¹³ Francouzský spisovatel a univerzitní profesor, který je členem asociace *Coordination française pour la Décennie*, která bojuje proti násilí.

¹⁴ „Le raciste qui sommeille dans chaque individu.“

1.4.2 *Antirasismus*

Často se také objevuje opačná situace, kdy učitel ze strachu, že bude obviněn z rasismu, upadá do opačného extrému, který nazýváme antirasismus. Lze ho rozpoznat velmi jednoduše, pedagog často používá generalizace, které vyzdvihují nadání jednoho žáka (nejčastěji příslušníka etnické menšiny) a aplikuje ho na danou kulturu. Následující příklady z praxe, kdy se učitel těmto stereotypům neubrání: „Všichni žáci, kteří pocházejí z Asie, jsou pilní a více inteligentní než jejich spolužáci“. „Je absolutní lež, že kterýkoliv Arab by byl líný a agresivní“.¹⁵

1.4.3 *Pozitivní diskriminace*

Pozitivní diskriminace je jev, který se často vyskytuje v multikulturní třídě, kdy učitelé často prominou neomluvitelné, což je dle mého názoru velmi nešťastně zvolená taktika. Často totiž učitel dělá rozdíly a dětem, které pochází z menšin nadřazuje a je k nim benevolentní. Typickým příkladem jsou dva žáci, kteří zcela neovládají pravopis. Jeden, který je Francouz, je hodnocen přísněji, než žák pocházející z jiného jazykového prostředí. Na něj se nekladou takové požadavky a to později znamená, že tento žák, od kterého se téměř nic neočekává bude spíše předurčen k neúspěchu.

1.5 *Migrace*

Migrací je označován proces prostorového přemísťování osob přes hranice státu, spojený se změnou místa bydliště na dobu kratší či delší, případně natrvalo. Podle směru migrace se rozeznává emigrace (změna místa pobytu směrem z regionu a osoba, která opouští zemi za účelem vystěhování do ciziny, se nazývá emigrant) a imigrace (změna místa pobytu směrem do regionu a imigrantem nazýváme osobu, která přichází do země za účelem pobytu dlouhodobějšího charakteru).¹⁶ Vidíme, že každý individuální pohyb nabývá obou těchto forem – z jedné oblasti se emigruje, do druhé se imigruje.

Statisticky se migrace podchycuje dvěma způsoby: zkoumáním migrace obyvatelstva vybraného územního celku a zkoumáním migračních toků mezi dvěma různými oblastmi. Je nutné rozlišovat mezi migrací a ostatními formami prostorového pohybu, které vedou pouze k dočasné změně bydliště, jako je dojížděka za prací nebo cestování. Pro všechny formy prostorových pohybů obyvatelstva se používá souhrnný pojem mobilita (hybnost). Z pohledu multikulturní společnosti nás více bude zajímat

15 VALLET, L, CAILLE, "J. Les immigrés et l'école". *Réunir*, 1997, 10-11 s.

16 JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001, 158 s. ISBN 80-7178-535-0.

mezinárodní migrace, při které dochází k přesunu osob přes hranice země. Podle definice OSN je migrantem každý člověk, který překročí mezinárodně uznávané hranice státu a zůstává v jiné zemi déle než rok. Migrací a statistikami z této oblasti se zabývá demografie. Příčiny migrace, její vliv na sociální strukturu společnosti studuje sociologie a kulturní a sociální antropologie.

1.6 Cizinec

Cizinec je osoba bez státního občanství státu, ve kterém žije. Nepožívá občanských práv státu, ale jsou mu přiznávána lidská práva a je pro něj závazný právní řád daného státu.¹⁷ Statut cizince blíže definují cizinecké zákony jednotlivých zemí. Pokud se osoba ocitá na území jiného státu, vždy je zde pro to určitý důvod. Nejčastěji se jedná o osoby, které přichází do daného státu z pracovních, rodinných, politických důvodů. Jsou to imigranti, uprchlíci, žadatelé o azyl. Ve Francii se o tyto osoby stará organizace OFPRA.¹⁸

1.6.1 Emigrant

Osoba, která opustila svou rodnou zemi, za účelem usazení se v jiném státu. Emigrace, též vystěhovalectví, je označení pro dlouhodobější opuštění domovského území z důvodů politických nebo ekonomických. Z hlediska země, do které emigranti přicházejí, mluvíme o imigraci.¹⁹ Imigrant se stává občanem daného státu prostřednictvím dobrovolného přistěhování.

1.6.2 Uprchlík

Uprchlíkem se rozumí kterákoliv osoba nacházející se mimo svou vlast, která má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i politickým názorům. Tato osoba je neschopna přijmout ochranu své vlasti nebo ji ze shora uvedených důvodů a obav odmítá²⁰. Této osobě je v daném státě přiznáno postavení uprchlíka a může zde legálně pobývat.

¹⁷ ADAMOVÁ, K., KRÍŽKOVSKÝ L., ŠOUŠA, J., aj. *Politologický slovník*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, 20 s. ISBN 80-7179-469-4.

¹⁸ Office français de protection des réfugiés et apatrides.

¹⁹ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, 72 s. ISBN 80-7178-535-0.

²⁰ Organizace spojených národů. *Úmluva o právním postavení uprchlíků* ze dne 1. ledna 1951, dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/uprchlici.doc>>.

Azyl je ochranný pobyt, který stát poskytuje příslušníku jiného státu nebo osobě bez státní příslušnosti v souvislosti s jejím pronásledováním zpravidla z důvodů politických. Azylant je tedy cizinec, kterému byl udělen azyl. V České republice označujeme atylantem osobu, které bylo přiznáno postavení uprchlíka. Ve Francii je azylantem uprchlík, který pro svou situaci doloží důvody.²¹

1.7 Integrace

Slovo integrace, jehož užívání se začíná rozšiřovat od začátku 90. let 20. století, má více smyslů. Užíváme ho jak v matematice, ekonomii, tak i v sociálních vědách, kde jeho antonymem je slovo segregace. Podle sociologa Emila Durkheima, skupina je integrována tehdy, pokud její členové sdílí stejné praktiky, jsou ve vzájemné interakci a jako celek směřují ke stejným cílům.²²

Integrace je jednou z forem kulturního kontaktu. Na rozdíl od asimilace je integrace procesem, při kterém se obě strany vstupující do vzájemného kontaktu něčeho vzdávají, aby zároveň něco získaly. Je to proces postupného začleňování imigrantů do struktur a vazeb společnosti domácího obyvatelstva. Od imigranta vyžaduje tento přístup ochotu přizpůsobit se základním pravidlům hostitelské společnosti, z pohledu této společnosti pak zase ochotu ponechat dostatek prostoru pro projevy „menšinové“ kultury a upravit přístup ke vzdělávání, zaměstnání a rozhodování tak, aby byly v ideálním případě uspokojeny zájmy obou stran. Všem jsou dána stejná práva ve všech společenských sférách, aniž by se očekávalo, že se nově příchozí zbaví svých specifík. V zemích, praktikujících integrační modely soužití s cizinci (např. Francie, Austrálie, Kanada) zůstává imigrační populace často odlišena od většinové svým jazykem, kulturou, sociálními vztahy i spolkovým životem po několik generací.²³

Pokud mluvíme o integraci, klademe si otázku, k čemu vlastně integrovat? Integrace je komplexní jev, který je přirozeným důsledkem migrace a který má své politické, právní, ekonomické, sociální, kulturní, psychologické a náboženské aspekty. Důraz je kladen především na akulturaci (viz kapitola 1.1.1), na sociální začlenění (politika

²¹ Nejčastější uváděné důvody žadatelů o azyl jsou důvody politické a ekonomické.

²² DURKHEIM, E. *Sociologie a filosofie : sociologie a sociální vědy*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1998, ISBN 80-85850-57-5.

²³ Multikulturální centrum Praha. Dostupné na www.mkc.cz

zaměstnanosti a práce sociálních služeb), politická integrace (nabytí státního občanství). Z hlediska pohledu Francie, integrace probíhá jednoznačně směrem k francouzskému národu, kdy každému má být poskytnuta rovná šance. Práva a povinnosti platí pro každého stejně, bez ohledu na to zda je imigrant či ne. Francouzský model integrace spočívá na osvojení francouzského jazyka, na přístupu k zaměstnání, sociálním začlenění, jde o to, z přistěhovalce vytvořit francouzského občana. Tento model, který je republikánský, spíše odmítá právo na odlišnost.

Modely integrace jednotlivých členských států Evropské unie se liší. Je to dáno rozdílnou historickou zkušeností s migranty, různým původem přistěhovalců a rozdílnými potřebami i rozdílným právním rámcem. Integrace je dlouhodobý proces, začíná příjezdem do cílové země a je završen, když se uprchlík stane aktivním členem společnosti z právního, sociálního, ekonomického, vzdělávacího a kulturního hlediska. Integrace narozdíl od asimilace zahrnuje i subjektivní prvky, ke kterým patří zejména pocit sounáležitosti, touha sdílet normy a hodnoty společnosti. Rozeznáváme tři základní typy přístupů k integraci:

1.7.1 *Asimilace*

Asimilace je jednou z forem kulturního kontaktu. Je to proces, při kterém jsou jedinci nebo skupiny odlišné kulturní příslušnosti absorbováni kulturou dominantní společnosti.²⁴ Etnologové toto slovo užívají k popsání jevu, kdy mizí charakteristiky jedné skupiny lidí, kteří absorbují chování a zvyky majoritní populace. Dochází tedy ke ztrátě kulturních charakteristik, které odlišují skupinu imigrantů od většiny. Asimilacionismus je snaha, která neuznává diverzitu a sociokulturní rozmanitost jako pozitivní společenský jev, staví se proti projevům menšinových kultur a je prostředkem nedobrovolné asimilace. Koncept asimilace předpokládá naprosté začlenění etnické minority do majoritní společnosti státu, oproštění se od jazykových, kulturních a sociálních odlišností menšinové skupiny a přijetí atributů většiny. Tato změna je pojímána jako osobní zodpovědnost jednotlivce, od státu není vyžadována žádná intervence v právní, vzdělávací, sociální či zdravotní sféře. Snaha o asimilaci přistěhovalců probíhala například ve Francii.²⁵

²⁴ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001, 32 s. ISBN 80-7178-535-0.

²⁵ MAREŠ, M, KOPEČEK, L, PEČÍNK, P. aj. *Etnické menšiny a česká politika*, 1. vyd. Brno : CDK, 2004, 14 s. ISBN 80-7325-050-0.

1.7.2 *Diferencovaný model*

Tato varianta integrace v praxi zahrnuje restrikcii účasti etnických minorit ve většinové společnosti. Stát může povolit popřípadě financovat rozvoj paralelních vzdělávacích, kulturních, zdravotnických institucí etnických menšin. Tento přístup známe například z Německa, kdy členové etnických minorit, například Turci, nemají reálnou možnost stát se občany státu a tím pádem jsou odsouzeni do věčné role cizinců ve státě. Nabytí státního občanství pro trvale usazené cizince a jejich potomky je sice možné, ale prakticky nedosažitelné, vzhledem k procedurálním podmínkám. Upření státního občanství je většinou doprovázeno výukou dětí v jejich rodném jazyce, kdy stát počítá s jejich návratem do země původu.

1.7.3 *Multikulturalismus*

Multikulturalismus znamená poznávání hodnoty a důležitosti různých kultur a rovnoprávný přístup k lidem z různých etnických menšin a odlišných kulturních prostředí. Představuje koexistenci různých sociokulturních skupin se specifickými systémy institucí, tradic, významů, postojů a hodnot. Mezi těmito skupinami nemusí nutně docházet k interakci či spolupráci. Multikulturalismus znamená také snahu o vytvoření pluralitní společnosti zahrnující množství odlišných sociokulturních skupin. Soužití je založeno na principech tolerance, respektu, dialogu a spolupráce. Důležitou složkou a nástrojem multikulturalismu je interkulturní výchova. Příslušníci etnických minorit neztrácí socio-kulturní identitu. Narozdíl od předcházejících dvou modelů, stát aktivně vstupuje do integračního procesu a zaštiťuje restrukturalizaci státního aparátu. Státní instituce jsou přeměňovány takovým způsobem, aby zaštiťovaly odlišný kulturní a sociální původ všech obyvatel. Model multikulturalismu je nejmladší a vyvíjí se v posledních čtyřech desetiletích v Kanadě, Austrálii, Švédsku a Nizozemí. První dva jmenované státy můžeme označit za průkopníky v multikulturalismu. Švédsko a Nizozemí se řadí k nejtolerantnějším evropským zemím a míra udělených občanství imigrantům patří všeobecně k nejvyšším v Evropě.²⁶

²⁶ BOUDON, R. *Sociologický slovník*. Přel. Vladimír Jochmann. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2004. 121 s. ISBN 80-244-0735-3.

2 Imigrační a integrační politika ve Francii

Integrace příslušníků etnických menšin je ve Francii dnes složitým tématem. Stále dochází ke střetům mezi příslušníky etnik a majoritní společnosti. Integrační model ve Francii je asimilacionistického typu. Vycházíme zde z tzv. „práva země“ (*ius solis*), což v praxi znamená, že každý imigrant si po pěti letech legálního pobytu může zažádat o udělení státního občanství. Francouzská ústava se vyhýbá definici národnostních menšin na svém území.²⁷ Občané státu požívají stejná kulturní, občanská a jazyková práva bez ohledu na původ. Tento přístup se jevil jako úspěšný při odstranění etnických konfliktů až do konce 20. století, kdy Francie stejně jako ostatní evropské země byla nucena čelit imigrantským vlnám. S narůstajícím počtem přistěhovalců se na politickou scénu Francie stále častěji navrací konflikty, které se týkají zvláštního přístupu k cizincům. Francie se v dnešní době stále více ptá o to, zda přistěhovalectví je nebezpečím, či spíše výhodou. Ptáme se, proč by stát měl tolerovat příliv přistěhovalců. Jsou zde tři hlavní důvody: především jde o *ekonomickou* prosperitu dané země, kdy imigranti nabízejí levnou pracovní sílu a jejich příliv je proto žádán. Dalším důvodem je *demografická* situace státu. Ekonomická situace společně s nízkým populačním přírůstkem, to jsou dva hlavní činitele, kteří hrají roli v imigrační politice státu. Podmínky vstupu cizinců do země, jejich pobytu a nabytí státního občanství činí totiž daleko jednoduššími.

Třetím důvodem jsou *morální* hodnoty, které vyznává celá společnost. Emigrace je vždy pro dané osoby velmi složitou situací, kdy často svou zemi opouští za dramatických okolností. Emigrace je výsledkem nutnosti a právě tento morální aspekt by měl ovlivnit náš postoj vůči emigrantům, který by měl být co nejcitlivější. Na druhé straně Francie nemůže pojmout všechny přistěhovalce, kteří mají zájem se v zemi usadit a navíc jim poskytnout pracovní místa. V období ekonomických recesí dochází obecně spíše k odmítání přistěhovalců, narůstají projevy xenofobie a rasismu vůči těmto osobám. Národní politika přistěhovalectví je postavena na těchto třech zmíněných bodech. Emigrace je možná negativní, ale ekonomicky nezbytná, jak pro Francii, tak i pro zemi ze které cizinec pochází. Co se týká přistěhovalců, kteří již jsou na území Francie delší dobu, dnes se podporuje jejich integrace. Každá politika imigrace hledá

²⁷ Francie. Ústava ze 4. října 1958. *Constitution de 1958*.

Dostupné na WWW : <<http://www.legifrance.gouv.fr/html/constitution/constitution.htm>>.

rovnováhu mezi pomocí rozvoji původní země, regulací podmínek přílivu cizinců (kontroly na hranicích a integrací těch, kteří jsou již na území Francie).

Příliv imigrantů znepokojuje Francii, která ovšem nemá dodnes vhodnou politiku, jak jejich počet řídit. Texty, které existují, jsou nepřehledné, politické praktiky se užívají dle potřeby a také je zde nekompetentní administrativa. Někteří politici si stěžují na neexistenci kvót, které jsou například v USA, jiní naopak tvrdí, že Francie politiku imigrace vůbec nepotřebuje. Podle nich státní instituce, jako škola, armáda, sociální systém stačí bez problémů nově příchozí pojmout a asimilovat. Tyto názory zastávají většinou republikánské strany a příznivci extrémní levice. Přesto, že politika přistěhovalců není ve Francii vždy zjevná, je nutno uznat, že Francie má a vždy měla politiku přistěhovalců, která se vyvíjela po dlouhou dobu její historie. Tím se také tato země odlišovala od ostatních západoevropských demokracií.

Francie definovala ve své imigrační politice pro nově příchozí podmínky vstupu do země, podmínky jejich pobytu, či návratu do původního státu. Tato politika se vytvořila především během konce 30. let 20. století, kdy si politici kladli otázku, zda rozlišovat práva politických uprchlíků od imigrantů, kteří přicházejí do země jako nová pracovní síla, tedy z ekonomických důvodů. Zda je nutné rozlišovat nově příchozí podle etnických kritérií anebo je naopak nutné odmítnout všechna kritéria, která by mohla přispívat k diskriminaci nově příchozích do země. Lze imigranty nechat v právní nejistotě, kdy se předpokládá, že se vrátí do své země, nebo jim naopak poskytnout stabilní zázemí tím, že se postupně integrují do majoritní společnosti? Tyto otázky se řeší i v dnešní době, kdy politikové hledají nové možnosti. Například v 70. letech 20. století byla snaha zorganizovat návrat imigrantů do původních zemí, na počátku 80. let, byla situace opačná, naopak se liberalizovaly podmínky příchodu imigrantů. Klíčové roky 1974–1999 a jejich snaha řešit situaci, vytvořily základní východiska pro současnou politiku přistěhovalců ve Francii.

Současná situace je taková, že francouzský ministr vnitra, Nicolas Sarkozy, prosadí restriktivní zákon, který velmi zpřísní podmínky vstupu cizinců do země a možnosti získání státního občanství.

2.1.1 Počátky imigrace

Francie byla již od 13. století státem, který byl charakteristický přílivem imigrantů. Důvody masivního přílivu cizinců do Francie jsou různé, nejvíce ale do Francie přichází žadatelé o azyl ze zemí, kde nejsou uznávány základní demokratické principy, lidé zde

hledají útočiště a zónu míru. Dále do Francie přichází pracovní síla. V nedávné době, kdy se Evropská unie rozšířila o dalších deset států a v rámci unie zaznamenáváme volný pohyb osob, tedy i pracovních sil, Francie se pro mnoho lidí stala zemí, do které směřují. I z geografického hlediska, je severozápadní poloha tohoto státu pro migranty z východu a ze severu Evropy výhodná. Blízkost afrického kontinentu také usnadňuje průnik obyvatel afrických zemí, zejména zemí Maghrebu. Od druhé poloviny 19. století, lze mluvit o imigraci, v pravém slova smyslu. Stěžejním datem je rok 1851, kdy byly vydány první oficiální statistiky, které byly roku 1881 završeny prvním oficiálním sčítáním lidu. Tato studie sledovala mimo jiné i původ cizinců na francouzském území, jejich rozmístění, počet.

2.1.2 Příliv pracovní síly

Nízký populační přírůstek, který až do konce 18. století stoupal jen pomalým tempem (žilo zde v průměru 20-25 miliónů obyvatel) znamenal, že Francie nutně potřebovala pracovní sílu. Zpočátku do Francie přicházely osoby ze sousedních států, hlavně z Korsiky. Do této doby klademe počátek imigrace zahraničních obchodníků a specialistů v různých oborech, především šlo o osoby z Itálie, Portugalska, Holandska, Řecka a Arménie. Země také v této době přijímala uprchlíky, především pokud se jednalo o katolíky z Anglie a Irska. Dále sem přichází švýcarští, němečtí a italští žoldnéři. V době, kdy se mohutně začíná rozvíjet obchod i průmysl a Francie z demografického hlediska stagnuje, okolní země ve stejném období naopak zažívají vysoké populační přírůstky a na trhu práce je nabídka pracovní síly naopak přebytková. Bez masivního přílivu pracovní síly, by Francie nebyla schopna odolávat konkurenci.

Nejvíce jsou v této imigranty osidlovány jihofrancouzské regiony (města Marseille, kam směřují toky Italů i obyvatelů Maghrebu) a dále východní regiony. Až do 19. století nelze hovořit o problémech s imigranty, ty se objevují až s druhou polovinou století. Nedostatek pracovních sil by se také určitě projevil po první světové válce, kdy byla Francie nucena ekonomické obnovy.

V letech 1900-1938, populace ve Francii vzrostla o 3%, především díky imigrantům. Od počátku 20. století se příchod imigrantů organizuje podle mezinárodních úmluv, které byly podepsány mezi Francií a Itálií (1904, 1906), Belgií (1906), Polskem (1919), a v roce 1920 s Československem. Tyto dohody definovaly vztahy mezi Francií a danými státy a francouzskými společnostmi. Roku 1924 vzniká Société générale d'immigration, která se stará o výběr pracovníků v zahraničí, jejich dopravu do země. Privilegovaná

byla pracovní síla z evropských států nad pracovníky z kolonií. Tito lidé totiž nahrazovali francouzské pracovníky, kteří byli v době války povoláni na frontu. Odbory v této době začínají požadovat stejné mzdy jak pro Francouze, tak i pro zahraniční pracovníky, hlavně z důvodu konkurence na trhu práce, kdy cizinci byli více žádáni jako levná pracovní síla. V této době byli imigranti z 80% evropského původu, nejvíce byli zastoupeni Italové (více než 800 000), Poláci (více než 500 000, v roce 1931), Španělé a Belgičané. V tomto období Francie přijímá i utečence a žadatele o politický azyl, především Armény, kteří byli perzekuováni Turky.²⁸

2.1.3 *Období po druhé světové válce*

Toto období zaznamenalo také masivní příliv cizinců do země. Svou roli sehráli hlavně při obnově státu po válečném konfliktu. Až do roku 1968 je většina přicházejících cizinců do Francie nadále evropského původu, ale čísla se mění od roku 1975. Poprvé do Francie proudí pracovní síla z mimoevropských zemí, především tedy z francouzských kolonií, ze zemí Maghrebu a z Asie. Značně vzrostl příliv občanů Alžíru. Ve stejné době do Francie přichází občané zámořských departementů a teritorií (DOM, TOM) a Francie pokračuje v přijímání politických uprchlíků, odpůrců totalitních a autoritářských režimů.

2.1.4 *Období ekonomických krizí – zdroj nepřátelství vůči cizincům*

Rok 1974, kdy je v Evropě zaznamenána ropná krize, znamenal změnu v postoji francouzských obyvatel, kteří nesnášeli přítomnost etnických menšin na periferiích velkých měst. Tyto skupiny většinou žily v otřesných sociálních podmínkách a francouzská majoritní populace je začíná vnímat z jejich životní situace. Imigranti začínají být vnímáni negativně, protože tvoří konkurenci na pracovním trhu (Francouzi tak ztrácí možnost uplatnění), jsou terčem mnoha útoků, především pak italská komunita žijící ve Francii. Menšinám je přičítána vina za nárůst kriminality, šíření nakažlivých chorob a jsou konkurencí na trhu práce. Snaha Francie tedy byla příslušníky menšin integrovat, asimilovat, aby se co nejvíce předešlo možným konfliktům.

Integrační snahy se začínají rozvíjet s rokem 1974, kam klademe počátek novodobé migrace celých rodin. Rodiny se začínají asimilovat a dochází k jejich integraci. Francouzská vláda se snaží do země přilákat právě rodiny s dětmi, tím se snažila vyřešit demografický úbytek obyvatelstva v tomto období. Tito cizinci mohli snadno získat

²⁸ Obin, J.-P., Obin-Coulon, A. Immigration et intégration, Hachette : Éducation, Paris, 1999, 29 -36 s. ISBN 2-01-170611-4.

francouzské občanství. Zde nastává problém, kdy druhá generace rodiny již není považována za přistěhovaleckou, ale ještě není plně asimilována. Imigranti získávají francouzská občanství a jejich pozice ve společnosti se mění. Politici měli v této době snahu zvýhodnit ty přistěhovance, kteří uvažovali o pozdějším návratu do země.

Během 80. let v Evropě dochází k masivnímu nárůstu žadatelů o azyl. Tato migrace byla způsobena liberalizací trhu, která zahrnovala volný pohyb osob, zboží a kapitálu. Tato situace způsobila daleko větší mobilitu pracovních sil. Ekonomický, kulturní, technický rozvoj znamenal rozšíření migrujících osob, a to nejen do velkoměst, ale i do méně obydlených oblastí, kde se obchod rozvíjel.

Na počátku 80. let dochází k regulaci počtu přistěhovalců. Zákonem z 10. října, roku 1981, získávají přistěhovalci právo aktivní volby, občanství (jehož myšlenka je založena na pobytu a účasti občana ve veřejném životě). Integrace zahrnuje několik oblastí. Především se jedná o integraci ekonomickou a sociální, integraci v rámci měst a integraci, která probíhá prostřednictvím škol.

2.1.5 Dnešní situace

V dnešní době jsou ve Francii politické debaty na téma imigrace velmi časté, na jedné straně nově příchozí symbolizují nebezpečí pro jednotu francouzského národa, pro druhé naopak potvrzení základních hodnot republiky, kterými jsou rovnost, svornost, bratrství. Až do poloviny 70. let 20. století, francouzská OFPRA, která vykonávala politiku přistěhovalectví, byla selektivní, s vysokým podílem odmítnutých žádostí.²⁹

Roku 1986 tehdejší ministr zahraničních věcí, Charles Pasqua³⁰ iniciovala zákon, který zpřísnil podmínky pro vstup imigrantů a jejich možnost získat francouzské občanství. Hlavním cílem těchto snah bylo snížit tok přistěhovalců do země, tato snaha začínala již na francouzských hranicích, kde se důsledně kontrolovaly počty cizinců a zpřísnily se též podmínky pro již usazené cizince. Tento zákon se stavěl k přistěhovalcům negativně, byla snaha je ze země vykázat. Roku 1990, kdy proběhlo ve Francii sčítání lidu, měla Francie 56 652 000 obyvatel, z toho 3 597 000 cizinců (6,3%). Nejvíce je přistěhovalců ve městech, zemědělské regiony bývají tímto fenoménem málo dotčené. Nejvíce o azyl žádají osoby z rozvojových a nejchudších států světa, ve kterých většinou také probíhají politické krize.

Po roce 1989 dochází k další vlně migrace, která byla způsobena pádem komunistických režimů v zemích střední a východní Evropy, kdy občanům jednotlivých

²⁹ Office français de protection des réfugiés et apatrides.

³⁰ Charles Pasqua byl ministrem zahraničních věcí v období od 20. března 1986 do 12. května 1988.

států bylo umožněno svobodně se rozhodovat, kam vycestují. Jak již bylo řečeno, imigranti v době, kdy ekonomika Francie sklouzávala do recese především z důvodu nedostatečné nabídky pracovní síly, pomohli zachránit její ekonomickou stabilitu. Přesto je dnes mnoho zákonodárců přesvědčeno že imigrace je velkým problémem ve Francii a je nutno začít s restriktivní politikou. Jedná se především o obyvatele regionů, kde jsou vysoké počty imigrantů, kteří velmi špatně snášejí soužití s cizinci. Pro některé skupiny obyvatel jsou dokonce mladí Francouzi, kteří se ovšem narodili v rodině cizinců, také považováni za imigranty. Například v předměstí Paříže Cergy, mladí lidé do 16 let, kteří žijí v rodině, kde otec je původem cizinec, přesahují 35%, z celkového počtu rodin. Tito dospívající jsou dnes předmětem debat. Je to velmi znepokojující, protože právě pro tuto mládež je velmi obtížné žít v zemi, která neustále připomíná a vyčítá etnické kořeny. Přesto podle statistik, v roce 1986, každý pátý Francouz má alespoň jednoho rodiče či prarodiče původem z ciziny.

Roku 1996 dochází ke zpřísnění, je podepsán tzv. zákon Debré³¹, který znamená daleko těžší přístup ke získání povolení k pobytu,

Pro řešení problémů imigrantů dnes není jedno specializované ministerstvo, protože existuje celé spektrum potřeb nově příchozích, není úřad, který by se těmito otázkami nezabýval. Politika přistěhovalectví se dnes především zabývá lidmi, kteří jsou podle zákona definováni jako imigranti³², ale i lidmi, kteří jsou z různých důvodů zainteresováni pobyt ve Francii. Těchto osob je několik miliónů. Imigrace je v dnešní Francii jedním z největších problémů. Integrace cizinců je politická otázka, která se dostává ke slovu nejčastěji před volbami, různé názory má pravice i levice. Ministr vnitra Nicolas Sarkozy se již před lety vyslovil pro imigraci založenou na kvótách podle potřeb národního hospodářství a podle zemí. Nový imigrační zákon spočívá na několika bodech. V první řadě má jít o imigraci výběrovou, kdy by do země měli přicházet především odborníci. Druhým pilířem je limit pro slučování rodin. Rodiny se do Francie stěhují za svými příbuznými, kteří zde již oficiálně pobývají. Ročně jde o dvě třetiny přistěhovalců. Také se zpřísní procedura sňatků s cizími státními příslušníky. Sarkozyho zákon ruší automatické povolení k pobytu po deseti letech ilegálního života v zemi. Rezidenční karty se budou přidělovat individuálně.

³¹ France. Conseil d'Etat. Décision du Conseil constitutionnel, n°96-179L concernant l'entrée et le séjour des étrangers en France, In *Journal officiel* du 18 octobre 1996.

³² *Code de l'entrée et du séjour des étrangers et du droit d'asile*, partie législative, article 1711-1.

Sarkozy se chce takto bránit imigraci ze zemí třetího světa, ovšem jeho odpůrci vidí v této imigraci globální problém. Je nutné aby se Evropská unie shodla na jednotné imigrační politice, což do dnešní doby zatím nedokázala. Měly by se řešit i příčiny odchodu lidí ze zemí, nejenom důsledky (odstranit celní bariéry atd.).

Asociace starající se o nově příchozí

Státní organizace ASSFAM (L'Association service social familial migrant) se zabývá sociální prací s nově příchozími rodinami. Tato asociace vznikla roku 1951 jako organizace na pomoc nově příchozím ze zemí Maghrebu. Roku 1979 se ASSFAM otevřel i dalším národnostem, které přicházejí na území Francie. Tato organizace má na starosti přijetí nově příchozích cizinců do země a následnou podporu jejich integrace (sociální i pracovní). V poslední době se práce této organizace zaměřuje na spolupráci s mateřskými školami (např. na severu Paříže) a rodinami dětí. Pomoc je adresována rodičům, kteří neovládají francouzský jazyk, jsou organizována setkání (půlden za týden) především s matkami dětí. Rodině je přidělen sociální pracovník, například je doprovází do školky. Matka se ve školce pak účastní některých aktivit, cílem tohoto je poznat nové prostředí, začlenit se do kolektivu matek atd.

SSAE (Le Service social d'aide aux émigrants)

Tato organizace je známá už od 20. let 20. století. Její funkce jsou rozmanité: pomáhá žadatelům o azyl, uprchlíkům se dostat ke svým právům. Co se týká školního prostředí, SSAE začíná s rodinou pracovat pokud se vyskytnou určité problémy se zápisem dítěte do školy. Podmínky přijímání nově příchozích dětí ze za poslední dobu velmi zlepšily, přijetí žáka probíhá rychle.

2.2 Získání francouzského občanství

Francie si zachovala dva systémy, které se aplikují při získání státního občanství. Patří mezi ně tzv: droit du sang a droit du sol.

V období demografického úbytku legislativa usnadňuje nabytí francouzského občanství a naopak proceduru zpřísnuje v období recese. Do roku 1976 jsou zákony benevolentní a pak se stávají daleko přísnějšími

Droit du sang³³: kdekoliv se dítě narodí, automaticky přebírá národnost svých rodičů. Vidíme, že se priorita klade na rodinné svazky. Toto právo bylo uplatňováno ve

³³ MAREŠ, M, KOPEČEK, L, PEČÍNKA, P. aj. *Etnické menšiny a česká politika*, 1. vyd. Brno : CDK, 2004, 15 s.ISBN 80-7325-050-0.

kmenových společenstvích. V tomto systému, pokud nemá osoba stejné předky, je považována za cizince. To je například případ dnešního Německa.

Droit du sol³⁴: pokud se cizinci narodí dítě, získává občanství dané země. To je případ Velké Británie, Spojených států amerických a do roku 1974 i Francie. Zatímco Francouzská revoluce zdůrazňovala droit de sol, po roku 1804 se užívá droit du sang. Průmyslová revoluce, a tím i potřeba pracovní síly, společně s demografickým úbytkem znamenala opět uplatňování droit du sol.

Od roku 1974 se podmínky nabývání občanství stále zpřísňují, imigrace je oficiálně tímto rokem zastavena. V dalším období 1975–1982 dochází opět k nárůstu emigrantů ve Francii. Levice, která se k moci dostává roku 1981 se snaží regulovat příliv cizinců. Ovšem díky politické situaci ve Francii, kdy se vládnoucí většina změnila a dochází též ke kohabitaci³⁵, mohla pravice 31. 8. 1993 nechat odhlasovat nový zákon týkající se imigrace. Tento zákon se nazývá Pasqua, podle tehdejšího ministra. Definuje restriktivní politiku vůči imigrantům, zároveň se začínají uzavírat státní hranice a daleko více kontrolovat. Ovšem přistěhovalci na území nadále přicházejí a žijí v ilegalitě. Roku 1996 dochází k dalšímu zpřísnění (viz zákon Debré), kdy možnost vstupu na území je prakticky zastavena. Je čím dál složitější získat statut politického uprchlíka.³⁶ Cílem těchto snah bylo naplnit heslo „immigration zéro“ (nulová imigrace). I přes velké zpřísnění podmínek vstupu novým žadatelům, situace pro cizince, kteří již na území Francie žili, byla stále příznivá. Mohli získat státní občanství, a to naturalizací.³⁷ Reforma z roku 1993 umožňuje mladým cizincům, kteří se ovšem již ve Francii narodili získat státní občanství, ovšem musí tento záměr oficiálně vyjádřit před francouzskými úřady mezi 16-21 rokem. Toto nazýváme „manifestation de volonté“. Tito mladí lidé byli často touto procedurou šokováni, protože se již od svého narození Francouzi cítili být. Často byli popuzeni natolik, že integraci odmítli. Pravice se snaží situaci kontrolovat, levice, společně se žadateli o azyl zákon Pasqua odmítá. Probíhají stávky, hladovky a napětí mezi Francouzi a imigranty se zvyšuje. Vítězství levice roku 1997 znamená snahu o návrat droit du sol. Snahy se zaměřují také na

³⁴ MAREŠ, M., KOPEČEK, L., PEČÍNKA, P. aj. *Etnické menšiny a česká politika*, 1. vyd. Brno : CDK, 2004, 16 s. ISBN 80-7325-050-0.

³⁵ Kohabitace ve Francii je určena sloučením volebního období prezidenta i vlády, aby prezident nepocházel z jiné politické strany a nedocházelo ke sporům (mezi pravíci a levíci), proto je premiér jmenován vždy ze strany, která je většinovou v poslanecké sněmovně.

³⁶ Roku 1995 méně než 3000 z 19 000 žadatelů o azyl získalo statut politického uprchlíka. (Le Monde, 27/02/97).

³⁷ BRUBAKER, R. *Citizenship and nationhood in France and Germany*, Cambridge : London, Harvard University Press, 1992. ISBN 0-674-13178-9.

školství. Škola poskytuje žákům pocházejícím z přistěhovaleckého prostředí možnost úspěšné integrace do společnosti, zejména pak prostřednictvím občanské výchovy a výuky francouzštiny.

2.3 Přínos integrace

Francie se v daleko větší míře vyznačuje tím, že zde žije mnoho národností vedle sebe, mnoho mužů, žen i dětí je odlišného etnického původu. Proto je zde integrace tak nutná. To například z českého prostředí není tak známé. Pokud mluvíme o integraci, vždy je nutno tento pojem spojovat i s interkulturním přístupem, který zahrnuje dialog mezi všemi příslušníky daného státu.

Interkulturalita je vztažena k heslům rovnost, svornost, bratrství. Pokud chceme praktikovat hodnoty Francouzské Republiky, které jsou dány i Ústavou, interkulturní přístup je zde východiskem. Vycházíme z pojetí individua jako občana svobodného a ve všech právech rovného. V tomto ohledu mizí veškeré překážky a omezení. Mezi hlavní přínosy integrace stavíme *zmírnění etnických konfliktů* a *pomoc příslušníkům národnostních menšin* se začlenit do normálního života společnosti. Prezident francouzské republiky, Jaques Chiraque, na 31. sjezdu Organizace Spojených národů vyjádřil postoj a směřování francouzské společnosti, která jako multikulturní společnost směřuje k naplnění ideálů demokracie a humanity. Samozřejmostí je dialog, porozumění, budování vzájemných vztahů, odmítnutí jakýchkoliv projevů rasismu, xenofobie a diskriminace. Integrace velmi pomáhá zejména mladým lidem se lépe začlenit do každodenního života majoritní společnosti.

2.4 Poznámky k jednotlivým komunitám

Ve Francii jsou přítomny čtyři základní komunity: muslimská, komunita z černé Afriky, asijská a evropská.

Muslimská komunita (muslimové, Arabové, občané zemí Maghrebu, Turci).

Je velmi časté, že učitelé směšují názvy těchto příslušností a mluví pouze o muslimech. Mezi typické projevy chování patří gestikulace, dotýkání se, zmenšení osobního prostoru, vysoká tolerance hluku, potíže dlouho zůstat v uzavřené místnosti.

Obyvatelé Maghrebu

Tento název můžeme slyšet pouze v Evropě, samotní příslušníci se nazývají Alžíráné, Maročané a Tunisáné. Lze je nazývat též Berberři, tím vyjadřují svou příslušnost

k populaci, která byla přítomna v této části Afriky ještě před příchodem Arabů. Tato skupina si zachovala některé zvyky, stejně tak jako jazyk. Berbeři jsou rozděleni na tři hlavní skupiny: Berbeři z Maroka, kabylská komunita z Alžíru a Tuaregové. Reprezentují zhruba 20% populace v jednotlivých státech. Kabylové navíc vždy hájili svou identitu, proto nechtějí být přiřazováni k Arabům.

Turci

Turecko vzniká po první světové válce. Ve Francii jsou turecké komunity přítomny. Turci nejsou Arabové. Často se k Turkům přiřazují i Kurdové, kterým bývá přisuzována turecká národnost, ovšem Kurdové jsou ovšem velmi citliví na to, aby byli přiřazováni k Turkům. Turci striktně dodržují pravidla Koránu, izolují se od ostatních muslimů žijících ve Francii. Turecké ženy většinou nepracují, zůstávají v domácnosti, nemluví francouzsky. Tato komunita bývá velmi uzavřená, výchova dětí probíhá podle tradičních tureckých modelů, typická je velmi přísná výchova dívek. Ty ve snaze uniknout rodině, dosahují ve škole vynikajících výsledků, a v pozdější době se mohou osamostatnit.

Muslimové

Na světě je více než 850 milionů muslimů. Nejvíce jsou zastoupeni v Iránu, Pákistánu a západní Africe. To, že často zaměňujeme názvy Arab a muslim, pochází již z historie islámu. Prorok Mohamed byl sám nazván Arabem. Muslim je člověk, který vyznává islám (2. nejrozšířenější náboženství ve Francii). Většina muslimů ve Francii je původem ze zemí Maghrebu, z černé Afriky a z Turecka. Berberská, kabylská a kurdská komunita je z větší části také muslimská. V celém muslimském světě je postavení ženy nerovnoprávné. Stejně tak jako biblická Eva, i muslimské ženy stojí ve stínu muže.

Asijská komunita

Žáci pocházející z Asie nečiní většinou učiteli během výuky žádné potíže, jsou klidní, rezervovaní, pracovití. Prokazují velkou schopnost se přizpůsobit a často dosahují vynikajících školních výsledků. Navíc těží z politické situace, která dobře odůvodňuje jejich odchod ze země a následnou žádost o politický azyl ve Francii. Rozlišujeme Číňany, Vietnamce, Kambodžany, Laosany. OFPRA každoročně vyhoví 99% žádostem o politický azyl. Nejotevřenější je vietnamská komunita, která byla Francií kolonizována. Asiáté zachovávají své tradice, rodinné svazky jsou velmi pevné. To, že

tito žáci si hůře osvojují francouzský jazyk jim předpovídá spíše úspěch v technicky a vědecky zaměřených disciplínách.

Komunita z černé Afriky

Tato komunita přišla do Francie o něco později, není tolik početná (300 000). 64% z nich je shromážděno v regionu Ile-de-France. Integrace u nich neproběhla v takovém měřítku. Praktikují odlišné rituály, mezi které patří obřízka dívek a také vyznávají polygamií. Ovšem muži, kteří se usídlili ve Francii sem přichází často sami, své manželky nechávají v Africe. V dnešní době se již polygamie u lidí do třiceti let nevyskytuje. Je velmi nesnadné imigranty z černé Afriky klasifikovat. Je zde velký počet etnik, různorodost jazyků, náboženská příslušnost (animismus, islám, křesťanství), různý stupeň kompetencí při vstupu do školy, socio-ekonomický původ, motiv odchodu ze země. Nejčastějším motivem pro příchod do Francie je touha se vzdělávat.

Evropská komunita

Nejvíce je ve Francii občanů Itálie a Španělska. Navíc mají podobný životní styl jako Francouzi, odlišuje je pouze vyšší církevní angažovanost. Francie předpokládá vyšší příliv cizinců z Evropské unie, především z důvodů migrace (volný pohyb osob).

cizinci žijící ve Francii 1931-1990						
v %	1931	1954	1968	1975	1982	1990
Afrika	0,7	0,1	1,2	2,3	4,2	6,7
Německo	2,6	3	1,7	1,3	1,2	1,5
Amerika	1,2	2,8	1,1	1,2	1,4	2
Asie	1,9	2	1,4	1,5	4,5	6,3
Belgie	9,3	6,1	2,5	1,6	1,4	1,6
Španělsko	13	16,4	23,2	14,5	8,8	6
Itálie	29,8	28,7	21,8	13,4	9,2	7
Maghreb	3,2	12,9	23,6	32,3	38,8	38,7
Oceánie	1,2	0,8	0,1	0,1	0,1	0,1
Polsko	18,7	15,2	5	2,7	1,7	1,3
Portugalsko	1,8	1,1	11,3	22	20,7	18,1
Turecko	1,3	0,3	0,3	1,5	3,3	5,5

Zdroj: *Les étrangers en France*, Paris : Publication INSEE, 1995. 16-19 s.

3 Francouzské školství – základní principy

Francouzské školství je založeno na řadě principů, z nichž některé byly inspirovány již Velkou francouzskou revolucí v r. 1789.

Patří mezi ně např.:

- svoboda vzdělání pro každého
- povinná školní docházka od 6 let
- bezplatné veřejné školství
- laicita školství (odluka církve a školy)

Přístup k národnostním menšinám a přistěhovalcům nejlépe vykresluje praktický přístup státu k výuce etnických minorit potažmo možnost vzdělání v rodném jazyce či používání jazyka v úředním styku. Stejně tak je znalost majoritního jazyka jedním z hlavních pilířů úspěšné integrace imigrantů do většinové společnosti. Francie uplatňuje celostátně vzdělávací přístup s výukou ve francouzštině a s omezeným uznáním jazyků národnostních menšin. Od Francouzské revoluce byla tato politika viděna jako ústřední v procesu vývoje. Výuka v jazyce národnostních a etnických menšin je v omezené míře možná a odvíjí se od uzavřených smluv se zeměmi původu, které toto „nadstandardní“ vzdělání financují. Nejdůležitějším textem, který se vztahuje na práva všech studentů, je zákon č. 91-173, z roku 1991. V úvodní části text obecně vymezuje postavení školy v životě studentů, poukazuje na nutnost dodržování základních pravidel. Každý žák disponuje právy, mezi základní patří právo na respekt vlastní osoby a právo náboženského vyznání. Každý žák má možnost svobodně vyjádřit svůj názor. Svá práva užívá v souladu s tolerancí a respektem k druhým. Nepřipouští se žádné náznaky diskriminace, která by byla založena především v oblastech náboženství, etnického původu.³⁸

³⁸France. Conseil d'Etat. Decret relatif aux droits et obligations des élèves dans les établissements publics locaux d'enseignements du second degré, n° 91-173 du 18 février 1991.

3.1 Laicita

Mezi základní principy francouzského školství patří laicita. Požadavek odtržení vzdělávání lidu od katolické církve se objevuje na konci 19. století, kdy úkol vzdělávání přebírá stát. V dnešní době se na tento problém díváme již z jiného pohledu, protože se zde střetávají náboženství, která jsou založena na jiném základu než na křesťanství. Laicita zajišťuje neutralitu veřejného vzdělávání, co se týká náboženského vyznání. Náboženská výchova je oddělena od školního vzdělávání a děje se mimo oficiální školní programy. Ve většině případů je to sama rodina, která musí vzdělávat své děti v oblasti náboženství. Na druhé straně, náboženská výchova je zahrnuta ve speciálním předmětu historie náboženství. Je nutné zdůraznit, že laicita v žádném případě není netolerance, v dnešní době národní vzdělávání ve Francii je velmi tolerantní a respektuje přesvědčení každého.

Francouzská legislativa umožní slavení náboženských svátků, každoročně se plánuje kalendář, který zahrnuje oslavy některých důležitých církevních svátků. Tento kalendář každoročně vychází v Bulletin officiel de l'Education nationale. Církevní svátky, které se týkají katolického církevního kalendáře, jsou respektovány vždy, ostatně to jsou i dny pracovního klidu. Navíc je umožněno židům, Arménům a muslimům obdržet výjimku pro oslavu jejich nejdůležitějších svátků. Je nutno zdůraznit, že svátky asiátů nejsou v tomto zahrnuty. Absence žáků ve škole mimo tyto stanovené dny, není povolena. Předtím, než se ve třídách objevily islámské šátky, nošení náboženských emblémů, jako je křesťanský kříž, židovská hvězda nepředstavovalo problém.

Nošení islámského šátku ovšem vyvolává polemiky, protože je symbolem a znakem mnoha problémů, mezi které lze zařadit pozici ženy ve společnosti, terorismus. Francouzská ústava každému občanu umožňuje svobodu víry a náboženského vyznání. Toto je jedno ze základních práv člověka i občana ve všech evropských zemích.

Je důležité vysvětlit menšinám co přesně znamená výraz laicita. Mnoho muslimů považuje laicitu za útok proti jejich kultuře, je nutné jim objasnit socio - historický původ tohoto termínu, který spočívá v odluce církve od státu. Laicita je součástí demokracie. Zákon z roku 1905 zahrnuje odluku Církve od státu. Znamená to, že se církev distancuje od zásahů do politického dění a zároveň je umožněna svoboda vyznání. Každý občan má právo svobodného myšlení i vyznání. To ovšem předpokládá,

že budou naplněny následující požadavky: laciata a neutralita, kdy veřejní činitelé ve výkonu své funkce musí zachovávat neutrální postoj vůči náboženství. Každý člověk je svobodný ve své volbě náboženství a nesmí být omezován v jeho praktikování. Dříve tento zákon ovšem zahrnoval pouze vztah mezi státem a katolickou církví.

Škola je místo, které umožňuje mládeži různého původu se začlenit do společnosti. Pro děti, které pocházejí z rodin cizinců, nabízí škola možnost se integrovat a urychluje proces jejich akulturaci. Škola je dalším prostředím, kde probíhá proces socializace. Francouzské školství stále více upozorňuje na nutnost daleko většího začlenění rodičů do procesu vzdělávání. Učitelé, kteří byli zvyklí rozhodovat více méně samostatně, nyní musí brát daleko větší ohledy na spolupráci s rodinami, více s nimi komunikovat. V pedagogickém procesu již nejde pouze o vztah učitel a žák, ale stále větší důraz je kladen na aktivní účast rodičů. Francouzská ústava, a s ní spojené hodnoty rovnosti a bratrství, zděděné z roku 1789, jsou tak silné, že znemožňují pokusy o analýzu kulturní situace na francouzských školách a následné využití pro školskou praxi. Francouzský školský systém přijímá každý rok velké množství žáků a studentů, kteří pocházejí z rodin imigrantů. V letech 1960-1970 byly rozpracovány metody, které těmto žákům umožní rychlejší integraci s většinovou populací, společně se zachováním vlastní identity. Nejdůležitější je výuka francouzského jazyka.

I francouzské gymnaziální vzdělávání prošlo od roku 1998 významnými změnami. Do tohoto období klademe počátek reformy, tyto reformy se týkaly především redukce počtu a zavedení některých předmětů do výuky (výchova k občanství). Reforma byla připravována ve spolupráci jak se studenty, tak i s pedagogy, kteří se podíleli na zodpovězení otázek, které se týkaly různých oblastí.

Nový přístup směřuje k multikulturnímu pojetí výuky a klade důraz na život v občanské společnosti. Francouzské pojetí „de la vie en société à la citoyenneté“ vyjadřuje určitý vývoj, který je ovšem podložen změnou přístupu celé společnosti. Dnešní multikulturní společnost, která se velmi dynamicky rozvíjí potřebuje nové přístupy, které jsou ve velké míře zprostředkovány školou. Ta působí jako socializační činitel, díky kterému si žáci mohou osvojit nejen vědomosti a dovednosti, ale i morální hodnoty. Na gymnáziích se zavádí nové předměty, výchova k občanství, dále výchova právní a sociální. Je nutné vycházet ze zkušenosti žáků a na obraze společnosti, který je jim důvěrně znám, poukázat na dimenzi občanství.

3.2 Situace ve francouzském školství

Již od konce druhé světové války se národní vzdělávání muselo přizpůsobit potřebám imigrantů. Rozeznáváme tři základní periody, které jsou charakterizovány odlišnými přístupy. V 70. letech 20. století se přistěhovalci považují spíše za osoby, které Francii mají za svůj pouze dočasný cíl, a chtějí ji později opustit. Školství se proto přizpůsobuje tomuto názoru. Děti cizinců jsou vzdělávány, ale je jim poskytnuto pouze základní vzdělání, kdy je kladen důraz na zachování jejich vlastní kultury jak požaduje zákon, škola je místem alfabetizace, ovšem při zachování kulturních rozdílů. Tato velká etapa multikulturní výuky trvala až do 80. let a zásadně odmítala vytrhovat žáka z jeho přirozeného prostředí. Podněcuje individualitu každého žáka. Negativum této pedagogiky bylo, že byla často schématická, o žáku cizinci se mluvilo jako o někom cizím. Tuto pedagogiku Francouzi nazývají také *pédagogie couscous*, kdy praktiky ve třídě se omezily pouze na hudební, umělecké aktivity, či přípravu jídel. V období Třetí republiky (1870-1939) Francie podepsala smlouvy, především s Polskem a Itálií, které se týkaly školní docházky dětí z těchto zemí. Jednalo se o zcela oddělenou výuku dětí cizinců, která probíhala odděleně od veřejného vzdělávání. Pracovníci přicházeli do Francie se svou rodinou, měli zde i učitele a kněze. Některé italské či polské děti nikdy nenavštěvovali školu společně s majoritní populací a po dosažení věku 14 let, začínali pracovat v dolech. Důsledkem toho, že tyto děti nenavštěvovaly francouzské školy bylo, že neovládaly francouzský jazyk. To se týká generace, která do Francie přichází v letech 1920–1930.

Již od roku 1970 vznikají nové struktury, které mají za úkol ulehčit integraci nově příchozích žáků: vytvoření vyrovnávacích tříd (CLIN), zavedení výuky mateřského jazyka a kultury (ELCO), vznik center CEFISEM, jejichž úkolem je vzdělávat pedagogické pracovníky a podávat informace rodinám a školám.

3.2.1 1980 – 1989

Od roku 1980 do roku 1989, kdy se rodí druhá generace přistěhovalců, je již jisté, že mnoho rodin chce natrvalo zůstat v zemi. Škola již musí žákovi poskytnout daleko více. Nestačí již minimální znalost, ale je požadováno solidní osvojení francouzského jazyka, v písemné i mluvené formě. Již nelze dále žáka udržovat v jeho původní kultuře, ale je nutné ho naučit žít ve společenství ostatních dětí. Toto ovšem spočívá spíše na přizpůsobení se většině. Díky školní docházce dochází v tomto období k masivní

akulturaci dětí pocházejících z imigrace. Dochází k jevu, který nazýváme „zdvojená příslušnost“, kdy žák ještě zcela není Francouzem, ovšem již si nejsou zcela vědomi toho, co je poutá k jejich původní kultuře. Dochází proto k tomu, že mají problémy se svojí identitou. Od roku 1980 až do vydání školského zákona 1989, již dochází k vývoji, který byl zapříčiněn mnoha změnami v minoritní společnosti. V této době se rodí druhá generace příchozích obyvatel. Děti migrantů se již rodí na francouzském území, dochází k zakořenění rodin ve Francii a s narozením dětí klesá pravděpodobnost, že rodiny budou chtít v budoucnu zemi opustit. Pedagogika se rozvíjí, žák musí být vybaven daleko většími kompetencemi, již nestačí základní znalost jazyka, ale francouzský jazyk musí být ovládán jak v mluvené, tak i v psané formě. Od této doby je také velmi důležité pomoci dítěti naučit se žít společně s ostatními, tedy nenechávat ho pouze ve své původní kultuře. Tato pedagogika je založena na hledání společných vlastností, kořenů, spíše než na hledání vlastní odlišnosti. Tím, že žáci pravidelně navštěvují školu společně s majoritní populací Francouzů, dochází k jejich akulturaci. Tyto děti mají často problémy se svou identitou, ví, že nejsou zcela Francouzi, ale také již nejsou zcela přistěhovalci, protože se již narodili na francouzském území.

3.2.1.1 Školský zákon z roku 1989

1989 dochází k nové fázi v pedagogice, která je zaměřena na integraci. Klade důraz na integraci. Roku 1989 vchází v platnost nový školský zákon. Realita je taková, že děti, které pochází z etnických menšin mají často problémy se zvládnutím školních povinností. Aby byl zajištěn cíl Národního vzdělávání, který chce 80% studentů umožnit přístup k maturitě, škola musí podporovat každého žáka a zajistit každému rovnost šancí. Zákon ovšem nemluví ještě o integraci přistěhovalců, zmiňuje se pouze o tom, že každému žákovi musí být poskytnuta rovná šance. Pokud se zákon zmiňuje o integraci, je to především v souvislosti s handicapovanou mládeží, která se integruje do běžných tříd.

Učitelé musí prosazovat individuální přístup ke každému žákovi, aby si každý mohl osvojit potřebné kompetence, mechanismy, které mu v pozdější době umožní úspěšně zvládnout maturitní zkoušku. Od této doby dochází k tomu, že se začínají ozývat hlasy z řad imigrantů, ale i většinové populace a na povrch se dostávají různé úhly pohledů, kdy někteří pokračují v hlásání práva na odlišnost, další projevují přání integrace a

prohlašují ho za právo, jiní zcela odmítají integraci a asimilaci. Vidíme tedy, že je velmi důležité brát v úvahu všechny názory a pokusit se je kombinovat. Integrace, která je důležitá především ve škole, umožní zlepšení školního prospěchu a připraví dítě na budoucí sociální a profesní integraci. Na druhé straně každý žák má právo na odlišnost. Škola není místem, kde se mají potírat odlišnosti, kde by všichni žáci měli být přetvořeni na dokonalé Francouze, podle tradičních představ. Musí každému umožnit se začlenit do sociálního života a musí vyzdvihnout kladné vlastnosti osobnosti každého žáka. V tomto smyslu může integrace obohatit francouzskou kulturu.

Ve všech školských zařízeních se tímto nařízením zakazuje jakékoliv nošení znaků nebo chování, prostřednictvím kterého by žák projevoval své náboženské vyznání. Mezi takovéto znaky patří například šátek, či velký kříž. Tento zákon nezakazuje nosit tyto znaky ukryté. Ministerstvo školství vydalo i další texty, které se týkají vzdělávání dětí cizinců ve Francii.

3.2.2 *Dnešní situace*

Mezi lety 1997–1999 dochází ke zvýšení toku imigrantů do země, oficiální statistiky počítají 10 000 – 15 000 nově příchozích žáků každý rok. Nařízení ministerstva školství hovoří o školní docházce dětí cizinců.³⁹ Školní docházka je povinná pro všechny děti ve věku od 6–16 let, bez ohledu na jejich státní příslušnost. Škola je žáka povinna přijmout i pokud rodiče nemají povolení k pobytu a jsou na území Francie ilegálně. Francouzské školství vždy vzdělávalo žáky, kteří pocházejí ze zahraničí. Navíc škola je jedním z hlavních činitelů v osobním vývoji dítěte a hraje důležitou roli v jeho sociální integraci. Téma vzdělávání dětí cizinců je i dnes aktuální. Od roku 1999 se jejich počet masivně zvyšuje. Roku 2001 Ministerstvo školství otevřelo debatu na téma vzdělávání nově příchozích dětí. Účastnily se jí jak inspektoři, učitelé v třídách CLIN a CLA, tak i pracovníci center CEFISEM. Do této doby neprobíhala žádná takováto setkání, to ovšem nebránilo každodenní práci s těmito žáky a studenty.

³⁹ France. Ministère de l'éducation nationale, de l'enseignement supérieur et de la recherche. Bulletin officiel du 27 mars 2002, In Journal officiel. Décret n°063. 2002.

3.2.2.1 Školský zákon 2004

Nový školský zákon, který začal platit 15. března, roku 2004, zákon č. 228, se vyjadřuje k hlavním úlohám školy. Mluví o principu laicity, který má dlouhou historii, vyjadřuje respekt ke svobodě vyznání, potvrzuje obecné morální hodnoty, které zakládají národní soudržnost, na druhé straně potvrzují jedinečnost každého individua.⁴⁰

Hlavní úloha školy je předávat základní hodnoty Francie, mezi které patří rovnost všech jedinců, rovné postavení žen a mužů, a svoboda každého člověka svá práva uplatňovat v každodenním životě. Je to právě škola, která má zajistit rovnost mezi všemi žáky. Škola má povinnost přijmout všechny žáky bez ohledu na jejich náboženské vyznání.

Zákon zaručuje svobodu vyznání každému žákovi. Ačkoliv je francouzské školství odtrženo od církve, nelze rodičům zakazovat náboženskou výchovu svých dětí.

⁴⁰ France. Ministère de l'éducation nationale, de l'enseignement supérieur et de la recherche. *La loi du 15 mars 2004*. Bulletin officiel n° 21 du 27 mai 2004, In Journal officiel. n°118 du 22 mai 2004.

4 Školní docházka dětí cizinců

Noví imigranti přicházejí do Francie většinou jako celistvé rodiny. V posledních letech ovšem počet přistěhovalců klesá, z důvodu restriktivní politiky státu. Každý rok je do škol přijímáno více než 6000 nových žáků.

4.1 Přijetí žáka do třídy

Každý nově příchozí žák, sídlící na území Francie, musí být dle zákona vzděláván, a přijat do třídy, která odpovídá jeho věku. Učitelé každý případ individuálně posoudí. K nově příchozím žákům je třeba přistupovat co nejcitlivěji, protože děti jsou často příchodem traumatizovány, v novém prostředí se cítí dezorientovány. Učitel musí být na příchod nového žáka dobře připraven. Více než 50% zápisů do škol, proběhne až po 15 září, kdy už školní rok započal. Proto se statistiky zhotovují jak při příchodu, tak i v průběhu a na konci školního roku. Současné statistiky zahrnují žáky, kteří navštěvují všechny typy školských zařízení, od mateřské školy až po ukončení středního vzdělání. Jsou to děti cizinců, jejichž počet je konstantní, kolem 1 mil. Žáků (v letech 1994-1995 jich bylo 928 128). Dále jsou to žáci, kteří pocházejí z rodin imigrantů, tedy děti, které se narodily v zahraničí, děti cizinců, narozené již ve Francii, a ty, které se narodily v rodině, kde hlavou rodiny je imigrant tvoří téměř 2 miliony.

Následující tabulka ukazuje výsledek z provedeného sčítání lidu, které proběhlo roku 2002 a ukazuje celkové počty žáků a studentů cizí státní příslušnosti, ve francouzských základních školách.

Počet žáků na prvním a druhém stupni základní školy		
země původu	první stupeň	druhý stupeň
Maroko	86 000	64 000
Alžír	54 000	24 000
Tunisko	27 000	18 000
Turecko	48 000	22 500
Afrika	48 000	32 000
EU-celkový počet	60 000	43 500
Portugalsko	37 000	26 400

Tato tabulka naznačuje počet žáků jiné národnosti než francouzské, při sčítání lidu v roce 2002. Nově příchozí žáci přichází nejvíce ze zemí Maghrebu a Turecka. V posledních letech byl zaznamenán zvýšený příliv žáků ze zemí východní Evropy.

Nejvíce tito žáci navštěvují státní školy, zatímco na soukromých školách studuje 1,8% žáků. Ve vysokém počtu, 77,2%, také navštěvují přípravné třídy (*classes d'initiation*). Na druhém stupni základní školy a na gymnáziích představují děti cizinců 6,7% z celkového počtu studentů. Nejvíce se zajímají o kratší studium, které je zaměřeno na výkon povolání.⁴¹

V letech 1994-1995, studenti zahraničního původu, kteří byli zapsáni na univerzitu, představovali 10%, tento počet klesl vzhledem k 70. létům 20. století, kdy počty studentů přesahovaly 14% z celkového počtu studentů. Tyto počty klesají i přesto, že studium na univerzitě představuje pro studenty možnost, jak získat povolení k pobytu. Studenti původem z Afriky se zajímají o všechny obory, evropští a američtí studenti jsou nejvíce přítomni na filosofických fakultách, zatímco asijské studenty se specializují na exaktní vědy.

4.1.1 *Nově příchozí (le nouvel arrivant)*

Žák který přichází ze zahraničí a z tohoto důvodu neovládá francouzský jazyk. Pokud jeho země nemá žádnou geografickou ani historickou souvislost s Francií, je považován za ne-frankofonního. Termín *nově příchozí*, pomáhá odlišit žáky, kteří jsou již ve

⁴¹ Dostupné na WWW : < <http://www.education.gouv.fr/syst/egalite/statistique.htm#eleves> >

Francii vzdělávání od těch, kteří se právě v zemi usidlují. Ve většině případů se za nově příchozího žáka považuje dítě, které ve Francii pobývá méně než dva roky.

4.1.2 Dítě imigrantů

Děti nejčastěji přichází s celou svou rodinou. Hlavní charakteristika této skupiny je, že otec má většinou základní znalost francouzského jazyka, kterou uplatní při hledání zaměstnání.

4.1.3 Žadatelé o azyl, utečenci

Děti utečenců jsou často traumatizovány, protože musely svou rodnou zemi opustit za dramatických okolností. V minulosti se jednalo o utečence z jihovýchodní Asie nebo o uprchlíky z Bosny. Dnes nacházíme mezi touto populací i Íránce, Alžírany.

4.2 Podmínky zápisu

Podmínky zápisu a školní docházky dětí na základních a středních školách upřesňuje nařízení ministerstva školství⁴². Podle tohoto nařízení, každé dítě, přítomné na území Francie, má právo být vzděláváno, a to od 6–16 let. Přestože navštěvování mateřské školy není povinné, přesto je cizincům velmi doporučováno. Dítěti cizí národnosti poskytuje mateřská škola vynikající prostředek integrace a následné snazší zvládnutí školní docházky.

Co se týká prvního stupně základního vzdělávání, žák je zapsán na radnici a v případě druhého stupně základní školy (collège) a středního vzdělávání (lycée) se zápis provádí v příslušné instituci.

Samozřejmě že existují rozdíly mezi žáky, které spočívají především v jejich předchozí školní docházce. Děti, které byly ve své původní zemi vzdělávány a nejsou frankofonní, jsou zařazeni do speciální třídy. Na druhé straně existují žáci, kteří ve své zemi nebyly vzdělávány, ačkoliv podle věku již spadají do druhého stupně základní školy (collège) anebo dokonce na gymnázium. Navíc tito žáci přichází stále starší žáci, kteří již nemusí spadat do povinného vzdělávání. Zde je procedura složitější, pro studenty nad 16 let

⁴² France. Ministère de l'éducation nationale, de l'enseignement supérieur et de la recherche. *Decret 2002-063*, In Journal officiel. 2002.

nabízí Ministerstvo školství ve spolupráci s MGIEN⁴³ a GRETA⁴⁴ nabízí vzdělávací kurzy, které jsou zaměřeny na výkon praktických povolání.

Hlavním cílem školské politiky je pomoci žákům se naučit co nejdříve francouzský jazyk, který je důležitý pro studium ostatních disciplín a co nejrychleji se integrovat do běžného školského systému. Pro tento účel existují speciální třídy, CLIN a CLA, které přijímají právě děti cizinců a imigrantů, kteří nejsou frankofonní. Tato struktura existuje ve francouzském školství již od 60. let 20. století.

4.2.1 *CLIN (classes d'initiation)*

Přípravné třídy francouzského jazyka pro první stupeň školní docházky, tedy pro žáky, kteří věkově spadají do ročníků CP – CM2.⁴⁵ Tyto třídy jsou nefrankofonní a do systému vzdělávání byly zavedeny roku 1970. ve školním roce 1999-2000 existovalo ve Francii 802 tříd tohoto typu.

4.2.2 *CLA (classes d'accueil)*

Třídy pro druhý stupeň školní docházky a zavedeny byly roku 1973. V těchto třídách žák získává dostatečné znalosti francouzského jazyka, i ostatních předmětů, aby mohl co nejdříve nastoupit do normální třídy.

Dále existují třídy pro cizince ve věku 11 – 16 let, kteří nikdy nebyli vzdělávání, tyto třídy nazýváme **CLA-ENSA** (classes d'accueil pour élèves non scolarisés antérieurement). Jak již bylo řečeno, cílem je tyto děti integrovat do běžných tříd, proto pobyt ve speciálních třídách je pouze dočasný, maximálně je doba pobytu ve třídě stanovena na jeden rok. Třídy se z tohoto důvodu většinou nachází přímo v sídlech základních škol, či gymnázií a ne na oddělených pracovištích. Existuje zde pravidlo tzv. dvojího zápisu, kdy je dítě paralelně zapsáno do speciální třídy, ale i do třídy kam spadá dle svého věku.⁴⁶ Počty žáků jsou stanoveny, od 12-15 žáků a učitelé by měli podle oficiálních nařízení mít vzdělání, které zahrnuje mimo jiné i didaktiku francouzštiny jako cizího jazyka (FLE). Nezávisle na zmíněných stupních (CLIN, CLA) existují tři modely, které umožňují praktikovat více variant, z hlediska integrace.

⁴³ Mission générale d'insertion de l'éducation nationale.

⁴⁴ Groupement d'établissement pour la formation continue.

⁴⁵ Francouzské základní školství rozeznává dva stupně. CP-CM2 zahrnují pět ročníků a odpovídá prvnímu stupni základní školy. Do této kategorie spadají žáci ve věku 6-11 let.

⁴⁶ France. Ministère de l'éducation nationale, de l'enseignement supérieur et de la recherche.

Circulaire n. 1986-86-119. In *Bulletin officiel*. 13. mars 1986.

4.2.3 *Classes fermées*

Nově příchozí děti jsou přítomny v jedné speciální třídě a účastní se společně všech aktivit. Děti na prvním stupni mají jednoho učitele pro všechny předměty a studenti collège mají učitelů již více. Integrace těchto žáků probíhá na začátku školního roku, někdy i v průběhu roku, ale problém spočívá v tom, že je zde prudký přechod z prostředí, které žáka chrání, do prostředí, kde jsou na něj kladeny mnohem větší nároky, jak už kulturní, jazykové, tak i rozumové.

4.2.4 *Classes semi-ouvertes*

Žáci jsou posíláni do běžných tříd a účastní se výuky některých předmětů, mezi které většinou patří tělesná výchova, výtvarná výchova, dramatická výchova a exkurze.

4.2.5 *Classes ouvertes*

Studenti jsou integrováni do běžných tříd a společně se schází pouze při výuce francouzského jazyka, která většinou probíhá v odpoledních hodinách, dvakrát do týdne. Tato otevřená struktura je běžnější na prvním stupni.

Více než dvacet let po vytvoření struktur, které přijímají nově příchozí žáky, nelze jednoznačně odpovědět na otázku, zda si nově příchozí žák osvojí rychleji francouzský jazyk, který je hlavním předpokladem pro školní prospěch, pokud bude integrován do běžné třídy nebo pokud bude nejdříve začleněn do tzv. přijímací struktury.

4.3 Konkrétní postupy při jednání s nově příchozím žákem

V průběhu 90. let 20. století došlo k vzniku nových strategií, které se užívají při jednání s nově příchozím žákem i jeho rodinou. Hlavním cílem těchto postupů bylo zkvalitnit přístup k nově příchozím rodinám a jejich dětem. Tento cíl se konkretizoval různými postupy.

4.3.1 *Hodnocení úrovně žáka*

Při přijímání nově příchozího žáka, který pochází z přistěhovaleckého prostředí a není frankofonní, je nutné zhodnotit jeho dosavadní úroveň znalostí a také úroveň znalosti francouzského jazyka. Hodnocení probíhá jak na začátku školního roku, tak i během něj. Hlavním cílem je otestovat kompetence budoucích žáků, aby mohli být zařazeni do třídy odpovídající nejen jejich věku, ale též schopnostem. Testy se skládají

z matematiky, dále je zařazeno čtení a psaní v mateřském jazyce, ve kterém jsou také vstupní testy hodnoceny. Ve většině případů je mateřským jazykem arabština.

4.3.2 Zkvalitnění poskytovaných služeb

Aby integrace nově příchozích probíhala co nejlépe, je nutné začít nejprve u institucí, které mají na starost prvotní styk s rodinou. Nejdůležitější je předat nově příchozí rodině co nejkvalitnější a nejobsáhlejší informace, které jsou nezbytné pro život ve Francii, seznámit je s nabízenými službami, institucemi, které budou navštěvovat, především se školou. Důležité je i zprostředkovat rodině francouzskou kulturu, to zajišťují bilingvní pracovníci, kteří ovládají jak francouzský jazyk, tak i jazyk příchozí rodiny. Upřednostňuje se aktivní přístup k začlenění do majoritní společnosti, je nutná spolupráce rodiny, pokud jde o přizpůsobení se pravidlům školní docházky a základním pravidlům jejího fungování (především jde o pravidlo laicity, které funguje ve francouzském školství).

4.3.3 Centralizace přijímání

Přijímání nově příchozích je centralizované, ve většině případů se děje na rektorátech, například v Paříži, nebo ve Strasbourgu. Cílem tohoto centrálního přijímání je mít přehled o toku nově příchozích do Francie.

4.3.4 Postupná integrace žáka

Integrace nově příchozích žáků musí probíhat plynule. Nejdříve je nutné žáka důkladně seznámit s prostředím školy, umožnit mu, aby si zvykl na nový jazyk, na odlišné socio-kulturní prostředí. Nejdříve je zde stáž, která probíhá buď na speciálním pracovišti nebo přímo na škole, do které bude žák zařazen. Dále se realizuje sledování žáka, jehož cílem je zhodnotit dosažený pokrok.

Dítě, které přichází do nové země rychle ztrácí kontakt se svou původní kulturou, ale přesto je nutné, aby si žáci zachovali povědomí o svých kulturních kořenech, protože pro integraci do nové kultury je důležité vědět, kdo jsem a odkud přicházím. Absence tohoto kulturního povědomí má často za následek abnormální chování žáků, jak ve škole, tak i v mimoškolním životě.

Také je důležité žáka, i po následním zařazení do běžné třídy, v průběhu další školní docházky sledovat. Zejména při přechodu ze tříd CLIN na collège, kdy mnoho pedagogů má tendence tyto nové žáky klasifikovat jako studenty se specifickými

potřebami (en difficulté) a následně je hodnotit negativně. Musí se důrazně odlišovat děti, které přicházejí do třídy jako cizinci a ty, které mají výchovné problémy.

4.3.5 *Komunikace mezi školou, rodinou a ostatními institucemi*

Kvalitní komunikace mezi školou a rodinou je vždy jedna z nejdůležitějších složek úspěšné školní docházky dítěte. Zdá se, že zdařilá integrace celé rodiny, je nejdůležitějším činitelem v integraci žáka. Od 70. let 20. století francouzská vláda přijala již mnoho nařízení, které se týkají adaptace žáka do systému francouzského školství. Všechny změny směřují ke snadnější adaptaci žáka na nové prostředí.⁴⁷ Je ovšem důležité také pracovat s rodiči, především jim usnadnit přizpůsobení se novému prostředí. Tím je myšlena například pomoc při vyřizování osobních dokladů (je velmi důležité pomoci rodinám s administrativními záležitostmi), zjednodušený přístup ke službám a také kurzy francouzského jazyka pro dospělé. Nařízení Ministerstva školství z roku 2002 specifikuje práva a povinnosti každé rodiny.⁴⁸ Práva všech rodičů, co se týká účasti na školním životě, účasti ve školních radách, či pokud mluvíme o dalších aktivitách souvisejících se školou, jsou totožná pro Francouze i pro cizince. Oficiální texty jasně vymezují roli rodičů, jak dalece se mohou ve školním životě svých dětí angažovat, jak se podílí na rozhodování o budoucí dráze svých potomků. Dialog mezi školou a rodinou je ale často obtížný. Je to způsobeno nesnadnou komunikací z hlediska jazykové bariéry, kterou dospělí překonávají hůře než děti, ale i odlišností přístupů k výchově. Kontakt mohou usnadnit speciálně vyškolení bilingvní prostředníci. Vysvětlí rodičům jaká je role vzdělávání v životě jejich dítěte, jaké požadavky klade francouzská společnost, co se týká vzdělávání populace, jaká jsou práva a povinnosti rodin. Takto začíná dialog, který usnadní integraci žáka do běžné třídy.

Pokud jsou hodnoty, ke kterým je dítě vychováváno v rodině a ve škole odlišné, často dochází ke konfliktům. Rodiče, kteří svěřují své děti učitelům, se domnívají, že ti postupují stejně tak, jako se odehrává výchova v rodinách. Pokud je dítě ve škole méně úspěšné, rodina to klade za vinu často právě učitelům, kteří z jejich pohledu svou práci nezvládají. Je proto velmi důležité diagnostikovat vztahy v rodině, fungování rodiny, styl výchovy a dále s těmito informacemi pracovat, samozřejmě v součinnosti s rodinou.

⁴⁷ Touto činností se zabývají centra CASNAV (viz kapitola 6.2).

⁴⁸ Circulaire n° 2002-063 du 20-3-2002. Modalités d'inscription et de scolarisation des élèves de nationalité étrangère des premier et second degrés. 2002.

Cílem je sladit spolupráci mezi rodinu a školou, aby byly naplňovány stejné ideály a aby škola mohla navazovat na výchovu rodiny. Proto se organizují setkání, kdy je učitelům vysvětlováno, jak rodiny cizinců vychovávají své děti. Zejména pak u afrických rodin. Též je důležité rodinám vysvětlit, že žijí v kulturně odlišné zemi a je nutné aby rodina byla informována a dynamicky se rozvíjela.

Dítě je navštěvováno pedagogy přímo v prostředí jeho rodiny. Každý měsíc se schází celá rodina, jak s učitelem, tak i s psychologem a řeší se vzniklé problémy. Velmi se osvědčily i skupinové diskuse, kdy bylo přítomno více rodin stejného etnického původu. Tato sezení bývají velmi účinná, protože se rodiny přesvědčí o tom, že mají možnost vývoje, a že je jim poskytnuta kvalitní a profesionální péče. Rodiny mívají velmi často obavy z negativního postoje úřadů, školy, z nepochopení jejich problémů a z odmítnutí. Sezení, kterých se účastní více rodin, tyto bariéry dokáží velmi dobře odstranit, pokud zde panuje důvěra mezi oběma stranami.

4.3.6 *Volnočasové aktivity*

Musíme si uvědomit, že nově příchozí žák se neintegruje do jakéhosi abstraktního prostředí, kterým je francouzská společnost a kultura. Většinou tito mladí lidé po svém příjezdu musí pobývat ve specifickém sociálním prostředí, žijí na okrajových čtvrtích velkých měst, se sousedy z různého sociálního prostředí, různého původu. Tito lidé, kteří přišli do Francie s předešlými vlnami imigrantů, často velmi znesnadňují hladkou adaptaci dětí do nového prostředí. Chybí jim tolerance a vědomě způsobují problémy. Žáci, kteří žijí na předměstí proto bývají z tohoto pohledu často degradováni, protože je ostatní spolužáci, ale i učitelé řadí do stejné skupiny. Nesmíme ovšem zapomínat na to, že tito nově příchozí žáci vyrůstali podstatnou část svého života v jiném sociálním prostředí, své původní země. Většina dětí, které přicházejí do Francie žila v rodinách, jejichž přístup k výchově lze označit za tradiční model, kdy převažuje autorita dospělého nad dítětem.⁴⁹ Velmi dobrým prostředkem integrace nově příchozích žáků jsou různé volnočasové aktivity, které žáka nevytrhují z jeho známého sociokulturního prostředí. Školy organizují pro rodiče i jejich děti speciální kurzy, většinou jde o přímé či nepřímé zdokonalování francouzského jazyka, školy organizují výlety, kdy se rodiny seznamují se životem v dané lokalitě. Tyto akce buď sponzoruje přímo škola nebo se

⁴⁹ Především se jedná o asijskou komunitu, kde jsou rodinné svazky velmi pevné a autorita rodičů je patrná.

finance čerpají z fondu FASILD⁵⁰ nebo CASNAV. Nabídka kulturních institucí, muzeí, sportovních klubů je v dnešní době také široká, zejména v pařížském regionu, a proto by měli být žáci o těchto možnostech informováni.

4.3.7 *Výuka francouzštiny jako cizího jazyka*

Děti, které jsou příslušníky etnických menšin, jsou vzdělávány společně s majoritní populací. Zde dochází často u dětí k pocitům vykořenění, nenachází jistotu, potřebují mít pocit sounáležitosti, identifikovat se se vzory. Dítě je konfrontováno s různými modely kultur a z psychologického hlediska je již tato situace pro něj zátěží a často se stává, že tuto frustraci kompenzuje projevy agrese. Dalším problémem je, že děti, které nemají dostatečně osvojený francouzský jazyk, často mívají potíže s výukou, mají daleko horší výsledky ve škole, než jejich francouzští vrstevníci. Pro integraci žáka je nezbytné rychlé a solidní ovládnutí francouzského jazyka. To se děje především pomocí tříd CLIN a CLA. Z hlediska znalosti jazyka rozeznáváme několik skupin žáků. Při příchodu do Francie mají děti různé znalosti francouzského jazyka. Žáci začátečníci, potřebují delší čas k osvojení jazyka a budou se delší čas opírat o svůj mateřský jazyk. Je tedy důležité u každého žáka rozpoznat úroveň jeho francouzštiny a také blízkost mateřského jazyka k francouzštině. Například pro španělské a portugalské žáky je francouzský jazyk snazší než pro žáky z Asie či arabských zemí. Další kategorií jsou žáci, kteří již mají základy francouzského jazyka. Pocházejí většinou z frankofonních zemí (Maghrebu, Haiti). Zde má francouzština statut oficiálního jazyka, ale není tolik používána jako dorozumívací jazyk v rámci rodiny. Tito žáci mají ovšem potíže s výslovností, mají omezenou slovní zásobu. Pro tyto skupiny žáků je společný cíl, osvojit si francouzský jazyk, který je nezbytný pro dosahování uspokojivých školních výsledků.⁵¹ Výuka francouzského jazyka se musí odehrávat nejen v prostředí školy, ale i v samotných rodinách, kde výuka zahrnuje také rodiče dětí. O to se starají asociace, jejichž pomoc směřuje rodinám imigrantů. To, že často rodiče francouzský jazyk ignorují, jim i jejich dětem velmi znesnadní integraci. Zejména pro matky je znalost francouzského jazyka velmi důležitým a nezbytným předpoklade, k integraci.

⁵⁰ Fonds d'aide et de soutien pour l'intégration et la lutte contre les discriminations.

⁵¹ RAFONI, J.C. Évaluation des élèves nouvellement arrivés en CLIN, CASNAV de l'Académie de Versailles, 2003.

Pokud je žák již integrován do běžné třídy, velmi se osvědčila i výuka dalšího cizího jazyka. Pokud je daný vyučovací jazyk pro všechny žáky nový, nově příchozí žák je postaven na stejnou úroveň jako jeho francouzští spolužáci.

4.4 Hodnocení jazykové úrovně

Při výuce francouzského jazyka hodnotíme základní složky: výslovnost, porozumění, psaný projev. Žáci vyslovují jednoduchá slova, ve kterých jsou na různých pozicích zastoupeny souhlásky a samohlásky. Učitel tak snadno pozná, s jakými hláskami má žák problémy a co je nutno korigovat.⁵² Pro frankofonní žáky lze použít k hodnocení Evropské portfolio jazyků. To stanoví jednotlivé jazykové kompetence pro všechny úrovně.⁵³

Problémy integrace

Nově příchozí žáci přichází do škol během celého školního roku, jejich předchozí vzdělání je často na špatné úrovni, rodinné zázemí není příznivé. Proto je důležité zajistit kompletní integraci rodiny. Již od příjezdu je nutno se zaměřit na celou rodinu a poskytnout ji pomoc ve všech oblastech života. Dát rodičům šanci se také vzdělávat (hodiny francouzštiny). Největší problémy nastávají, pokud žák nemá vystaveny všechny potřebné dokumenty. Škola vynaloží všechny síly, aby dítě integrovala do běžné třídy a zajistila mu potřebné vzdělání, nicméně, pokud dítě nemá při ukončení školní docházky v pořádku všechny doklady (občanský průkaz) nemůže být přijato budoucím zaměstnavatelem. Zde dochází k absolutnímu narušení integrace, o kterou se snaží škola. Společnost nebere v úvahu existenci potenciálních zaměstnanců a tito studenti nenacházejí uplatnění.

⁵² GRIMALDI, C. Accueillir les élèves étrangers, 2. díl. Collection de la Licorne, l'Harmattan. 1998. 69-142 s.

⁵³ Dostupné v přílohách na konci diplomové práce.

5 Pedagogické postupy v multikulturní třídě

Ve třídách, které jsou kulturně smíšené, se praktikuje interkulturní pedagogika, která spadá do diferenciovaného a aktivního přístupu k žákům. Je založena na respektu k žákům, kteří pochází z odlišných socio-kulturních prostředí. Interkulturní přístup je založen na sdílení kulturních hodnot, kdy je zdůrazňována pluralita pohledů na danou skutečnost. Existují dvě možnosti, jak zprostředkovat kulturní jev: srovnávací přístup, interkulturní přístup.

Srovnávací metoda nese s sebou rizika hierarchizace, ale také nebezpečí redukce a schematizace (př.: mešita, to je jako kostel). Tím, že se snažíme najít paralelu mezi jednotlivými kulturami, že chceme ve všech kulturách najít něco společného (i když vždy pod jinou formou), nás utvrzuje v přesvědčení, že existuje určitý univerzální model, podle kterého lze jednotlivé kultury srovnávat. Ovšem víme, že tato myšlenka je chybná.⁵⁴ *Interkulturní přístup* předpokládá spíše pochopení kultury, než její poznání. Nejdříve je jev popsán a následně můžeme uvažovat, jak se kultura projevuje prostřednictvím zvyků, mravů, chování jejích příslušníků. Je bezesporu velmi důležité se navzájem dobře poznat. Díky tomu lze předejít nedorozuměním.

5.1 Četba literárních textů

Vhodnou metodou, která se uplatňuje v multikulturní třídě, je četba literárních textů, které žákům vhodně zprostředkují kulturu. Literární dílo nám přiblíží hodnoty sdílené komunitou lidí. I když se každé literární dílo odchyluje od reality, cílem práce s knihou je najít obecné pravdy. Postupujeme tedy od jednotlivého k obecnému. Také se osvědčují různé autentické dokumenty, které se vztahují k různým sociologickým, či antropologickým tématům. Pokud mají žáci možnost srovnání (více podkladů k jednomu tématu), potom mohou problém lépe analyzovat a kulturu ostatních lépe pochopit. Používáme texty jak literární, tak i jiného druhu (např. o imigraci, rasismu).

5.2 Výuka k občanství

Francie se v posledních letech potýká s nárůstem přestupků, které souvisí s projevy xenofobie a rasismu. Mnoho těchto problémů vzniká právě v prostředí škol. Útočníky se

⁵⁴ Abdallah – Preceille, M. La perception de l'Autre, In *Français dans le monde*, č. 131, 1983, 41 s.

stávají stále mladší děti a cílem útoků se stávají mnohdy i sami učitelé. Ministerstvo školství navrhlo opatření, která by mohla pomoci k nápravě situace. Jedná se o otevřený boj proti rasismu a rozšířenou výuku občanské výuky. Důležité je zlepšit informovanost, prevenci a veškeré projevy rasismu a nesnášenlivosti přísně sankcionovat.

Výuka k občanství, jak již sám název napovídá, zahrnuje nabývání sociálních kompetencí, mezi které patří zejména tolerance, odpovědnost, respekt vůči druhým. Učitel vede žáka k tomu, aby byl schopen nezávislého postoje, aby dovedl vyjádřit a obhájit svůj názor. Výuka k občanství je zavedena od roku 1999 povinně ve všech ročnících gymnázií. Studenti se učí principům fungování demokracie, zásadám soužití ve společnosti. Absence sociálních kompetencí vede často k tomu, že se žáci uchylují k agresivnímu jednání. Učitel zde působí jako zprostředkovatel, studenty vede, aby sami analyzovali problémové úkoly, před které jsou postaveni. Poukazuje na problémy dnešního světa a konfrontuje studenty s realitou. Výuka předmětu je dotována 0,5 hodinou v týdenním rozvrhu. Cílem výuky k občanství je naučit žáky žít s ostatními bez konfliktu, spolupracovat, stát se tolerantnějším.

5.3 Zahraniční asistenti

Zahraniční asistenti jsou zařazováni hlavně proto, aby studentům zprostředkovali kontakt s jinou kulturou, umožnili jim vnímat autenticitu cizího jazyka. Studenti se díky nim učí vnímat rozdíly mezi lidmi, učí se toleranci. Od roku 1999 je ve Francii zahraničních asistentů přes 3 500.

Dokonce se diskutuje o tom, zda by nebylo lepší rekrutovat budoucí učitele v multikulturních třídách z řad cizinců, či učitelů, kteří pracovali v zahraničí a ovládají mateřský jazyk svých žáků nebo přímo učitele, kteří pocházejí z imigrace. Zahraniční asistenti působí na školách již od 70. let 20. století, kdy zde ovšem byli z jiného důvodu. Děti, které přišly ze zahraničí, byly vzdělávány v rodném jazyce, především proto, že se předpokládal jejich návrat do rodné země. Byly podepsány bilaterální smlouvy s Portugalskem, Itálií, Tunisem, Španělskem, Marokem, Jugoslávií, Tureckem a Alžírem, v rozmezí let 1974–1981. Kurzy byly zprostředkovány lektory z daných zemí a výuka se otevřela i pro ostatní populaci žáků.

Dnešní situace je ovšem jiná, druhá či třetí generace imigrantů se již necítí být v zemi cizinci, je tedy potřeba si klást otázku, zda je nutné jim nabízet výuku mateřského jazyka a kultury a tím je odlišovat od majoritní populace. Požadavky rodin se dnes mění. Trendem je zvyšovat spektrum vyučovaných cizích jazyků a tím nabídnout žákovi možnost výběru. Navíc by výuka mateřského jazyka a kultury byla nepovinným předmětem a probíhala by mimo vyučování.

5.4 Týdny občanské iniciativy

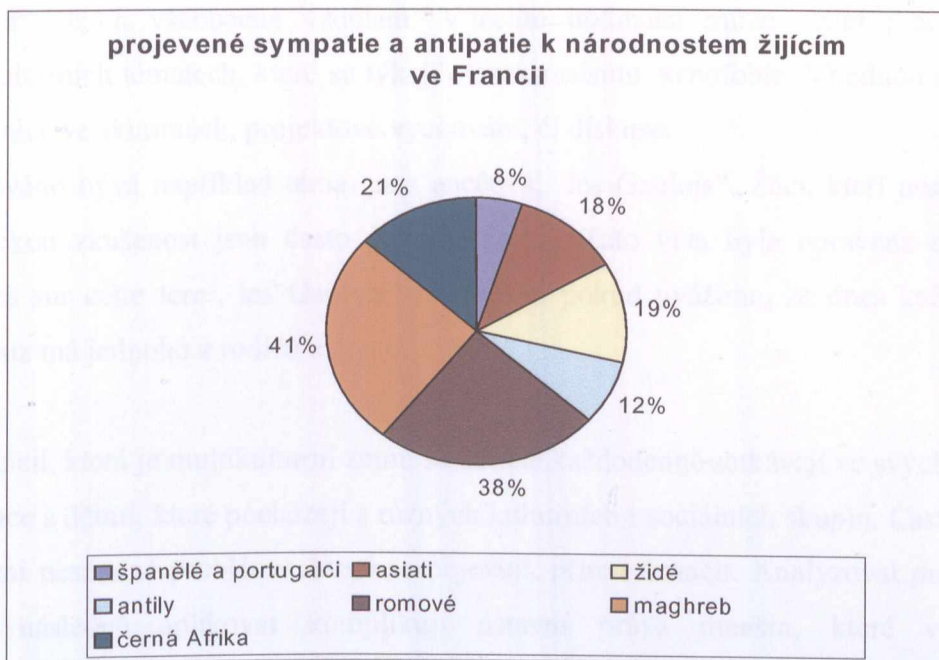
Tyto týdny jsou organizovány jak v průběhu základního, tak i středního vzdělávání. Hlavním cílem těchto setkání je prevence násilí, projevů rasismu xenofobie a směřují k rozvoji osobnosti žáků a studentů, s důrazem na občanské soužití. Například v oblasti Val d'Oise každoročně na počátku jara probíhá týden občanské iniciativy, nazván La semaine contre le racisme (týden proti rasismu)⁵⁵. Cílem této kampaně je poukázat na přistěhovaleckou problematiku a seznámit jak studenty škol, tak i širokou veřejnost. Probíhají veřejná setkání, koncerty, soutěže, diskuse se známými osobnostmi, workshopy.

5.5 Otevřený boj proti rasismu a projevům xenofobie

Diskriminace na základě příslušnosti s určitým etniku se projevuje již na základních školách. Tento problém, který byl dlouhou dobu ponechán sám sobě, je dnes velmi diskutovaným tématem. V debatách, které se zaměřují na téma násilí ve školách, je téma rasismu a projevů xenofobie ve škole téměř tabu. Stejně tak jako v českém školství, často dochází k záměrnému popírání projevů rasové nesnášenlivosti, z důvodu ztráty prestiže, důvěry veřejnosti.

⁵⁵ La Semaine d'éducation contre le racisme proběhla v týdnu od 20-26. března 2006. Hlavním cílem tohoto týdne je snaha upozornit mládež na problémy intolerance a rasismu. Je organizován více než 20 organizacemi, a je podporován zejména Ministerstvem školství.

Následující graf ukazuje, jak francouzští žáci projevují své sympatie či antipatie vůči příslušníkům jiných národností.

Oslovení žáci měli vyjádřit své sympatie a zároveň antipatie vůči minoritním skupinám.. Odpovědi byly seřazeny do grafu, ve kterém nejvyšší čísla ukazují největší antipatie. Nejoblíbenějšími cizinci jsou obyvatelé středomoří, zatímco obyvatelé Maghrebu jsou nejméně populární.⁵⁶

5.6 Výuka dějepisu, s důrazem na imigraci, kolonizaci, ale i otrokářské systémy

Nově příchozí děti, které již získají určitou znalost francouzského jazyka, jsou integrovány do běžných tříd. Je potřeba, aby se cítili v novém systému spokojeně. Uvažuje se proto především o výuce dějepisu, jehož výuka velmi pomáhá zlepšovat vztah k cizincům přítomným ve třídě, pochopit jejich kulturní kořeny a důvody odlišnosti. Francouzští učitelé si stěžují, že výuka historie, pokud mluvíme o tématech zrušení otroctví, kolonizace, dekolonizace, není dostatečná. Dalšími tématy, která se mohou při hodinách dějepisu vyučovat, je přínos cizích zemí při budování Francie. Mnoho francouzských učebnic dějepisu zdůrazňuje přítomnost cizinců, především

⁵⁶ Clément, F., Girardin, A. Enseigner aux élèves issus de l'immigration, Nathan pédagogie, 1997, ISBN 2-09-177970-9.

v období druhé světové války a učebnice zeměpisu popisují demografické rozložení v zemi. Ovšem bylo by potřeba s těmito tématy pracovat daleko více, to by ovšem vyžadovalo další vzdělávání pedagogů. Tato výuka pomáhá velmi i dětem, které nepochází z imigrace, tedy Francouzům, pochopit klíčové momenty v dějinách Francie a rozšířit jejich všeobecné vzdělání. V těchto hodinách může učitel pracovat na multikulturních tématech, které se týkají otázek rasismu, xenofobie. Vhodnou metodou bývá práce ve skupinách, projektové vyučování, či diskuse.

Kritizováno bývá například téma „nos ancêtres, les Gaulois“. Žáci, kteří nesdílí tuto historickou zkušenost jsou často dezorientováni. Tato věta byla opravena na: „nos ancêtres sur cette terre, les Gaulois“ především pokud uvážíme, že dnes každý pátý Francouz má jednoho z rodičů cizince.

Ve Francii, která je multikulturní zemí, se učitelé každodenně setkávají ve svých třídách při výuce s dětmi, které pocházejí s různých kulturních i sociálních skupin. Často je pro ně velmi nesnadné problémy, které se objevují, přímo označit. Analyzovat problém a řešení následně aplikovat komplikují ústavní práva menšin, které vyplývají z francouzského národního hesla: rovnost, svornost, bratrství, jehož odkaz je rozvíjen již od konce Velké francouzské buržoazní revoluce. Učitelé se také mnohdy obávají, že budou nařčeni z rasismu. Profese učitele je náročná z mnoha hledisek. Je v neustálém kontaktu s jednotlivci, ať už se jedná o žáky, či jejich rodiče. Řeší situace, které jsou z pohledu ostatních profesí zcela nezvyklé. Každý jedinec vkládá do vztahů s okolím předpoklady, které vycházejí z jejich zkušenosti. Kontakt s žáky, kteří pocházejí z odlišného prostředí, vyžaduje hlubší znalosti daného kulturního prostředí i dané rodiny. Neexistují zde stejné kulturní kořeny, odlišná je i historická zkušenost. Potíže, které se při výuce vyskytují, často plynou právě ze vzájemného nepochopení, které vzniká z kulturního šoku. Je proto nutné kulturu poznat, abychom se vyvarovali všech nedorozumění, která mohou nastat.

Každý žák je jedinečnou osobností, pochází z určitého rodinného prostředí, má své zkušenosti, znalosti, cíle. V mnoha případech jsou vlastnosti, které žáky odlišují viditelné—patří mezi ně barva kůže, oblečení, nošení náboženských symbolů. Tyto znaky děti často vnímají velmi citlivě a již od počátku si vytváří předsudky, které jsou ovšem neopodstatněné. Děti, které pocházejí z odlišných kulturních prostředí, či mají jinou barvu pleti, vnímají postoje svých spolužáků a jejich školní zážitky se pro ně mohou stát traumatizujícími, mohou začít mít ze svých spolužáků strach. Učitel musí těmto možným problémům předcházet již od počátku výuky a pomoc žákům by měla být komplexní, měla by zahrnovat spolupráci více složek, ať už pedagogů či psychologů a stejně intenzivně by se mělo pracovat i s rodinou. Společnost čeká od učitele, že každému žáku poskytne stejné možnosti integrace, což samozřejmě vyžaduje individuální přístup ke každému žákovi.

Vidíme, že francouzské školství se potýká se závažnými problémy, protože do země neustále přicházejí noví a noví imigranti a žadatelé o azyl a Francie je nucena problémy řešit. Již dnes se mnozí pedagogové dovolávají propracovanějšího systému, aby byli schopni lépe vyhovět požadavkům všech svých žáků i jejich rodin.

Školní úspěšnost žáků cizinců

Velmi rozšířený názor, který se snaží dokázat, že žáci cizího původu jsou příčinou zpomalení intelektuálního růstu malých Francouzů, je chybný. Kulturní handicap, který části dětí pociťují jim nemusí bránit být ve škole úspěšní. A v žádném případě nesnižují celkovou úroveň daného ročníku.⁵⁷

⁵⁷ BOUTEYRE, É. *Réussite et résilience scolaire chez l'enfant de migrants*, Paris, 2004, ISBN 2-1000-74-547.

6 Vzdělávání učitelů

6.1 IUFM

Ve Francii zajišťuje vzdělávání učitelů prvního a druhého stupně IUFM, které jsou obdobou české pedagogické fakulty. IUFM roku 1991 nahradily výuku na „Écoles Normales“. Kompetence, kterých má učitel dosáhnout, jsou nařizovány ministerstvem školství. Zajištění multikulturního vzdělávání učitelů je nutné. Multikulturní škola je stejná jako všechny ostatní, navíc musí ovšem řešit zcela specifické problémy, které vyžadují zvláštní řešení. Většina problémů je způsobena kulturní odlišností. Učitelé nejsou systematicky vzděláváni, aby překonávali obtíže způsobené touto rozličností. Ministerstvo školství vytvořilo důležitá centra, která mají za úkol vzdělávat učitele, kteří posléze budou vyučovat ve třídách CLIN a CLA a další pracovníky, kteří mají na starosti práci s rodinou. Mezi tyto instituce patří především CASNAV.

6.2 CASNAV

Centra CASNAV (Centres Académiques pour la scolarisation des nouveaux arrivants et des enfants de voyage), známy též pod dřívějším názvem CEFISEM, jsou zřizována Ministerstvem školství. Tato centra pro výuku dětí pocházejících z etnických menšin, vznikají od roku 1976. V 70. letech 20. století se zvýšil příliv nově příchozích lidí do země a také se změnila povaha migrace. Zatímco předtím se většinou jednalo o přicházející pracovníky, v této době se povaha migrace mění a do Francie přichází již celé rodiny, s přáním zde setrvat. Úkolem center CASNAV je informovat a vzdělávat učitele, komunikovat s nově příchozími rodinami. V těchto centrech působí učitelé, kteří mají velmi dobré multikulturní znalosti. Vzdělávají pedagogické pracovníky a jejich výuka může probíhat jak na IUFM, tak i v rámci dalšího vzdělávání učitelů prvního a druhého stupně. Tito lektoři mají výsadní postavení, protože mají velmi dobré znalosti nově příchozích rodin. V těchto centrech jsou učitelům, kteří budou působit v CLIN a CLA zprostředkovány informace o kulturním prostředí, je jim poskytnuta pedagogická podpora. Dalším úkolem center je starat se o nově příchozí žáky, kteří nebyli ve své původní zemi vzděláváni a pro které jsou vytvářeny speciální třídy.

6.3 CNDP Migrants

Toto centrum bylo zřízené roku 1972 jako specializované pracoviště a poskytuje učitelům bohatý a různorodý materiál, který jim pomáhá zejména při přípravě na výuku. Dalším úkolem tohoto centra je vydávat dva časopisy: Migrants-Formation a Migrants Nouvelles. První ze zmíněných časopisů je vydáván jednou měsíčně a každé číslo je věnováno určitému problému a k otázkám se mohou vyjádřit jak profesionálové, tak i široká veřejnost. Druhý časopis je vydáván též jednou měsíčně a jeho cílem je seznámit především pedagogické pracovníky s texty a vyhláškami, které vydává Ministerstvo školství, a další úřady. Jsou zde obsaženy oficiální texty, publikovány odborné články, lze zde najít i kalendář kulturních akcí, filmů a festivalů.

6.4 ADRI

Vedle center CASNAV existuje ADRI,⁵⁸ agentura pro rozvoj interkulturních vztahů, která vzdělává sociální pracovníky v této oblasti a jedním z jejich cílů je organizovat a školit skupiny prostředníků, jejichž úkolem je usnadnit komunikaci s rodinou. Tato organizace byla zřízena roku 1975 Ministerstvem sociálních věcí.

6.5 ZEP

Vnikají od roku 1981 jako střediska, jejichž cílem je pomoci školám a učitelům lépe zvládat situace, které vznikají při výuce dětí z etnických menšin. Vláda chtěla tímto skutkem usnadnit práci učitelům a zpřístupnit jim metodologické postupy, ale na druhé straně, tím, že tyto žáky charakterizovala jako žáky s určitými nároky a často specifickým chováním, u mnoha učitelů tento krok vzbudil úzkost a nechuť pracovat v třídách. Pod touto zkratkou si mnoho učitelů představí dítě, které přináší mnoho problémů, ať už kázeňských nebo problémů, které jsou spojeny se školním neúspěchem. Učitelé nechtějí vyučovat v takových třídách, i přesto, že jsou lépe finančně ohodnoceni, než jejich kolegové, kteří vyučují v běžných třídách. Tyto děti, které navštěvují speciální třídy se v ostatních zemích řadí do skupiny žáků se specifickými potřebami.

⁵⁸ Agence pour le développement des relations interculturelles.

7 Situace v České republice

Česká republika narozdíl od Francie je zemí národnostně jednotnou. Po roce 1989, kdy se hranice našeho státu otevřely, se setkáváme s novým fenoménem, kterým je příliv uprchlíků a lidí žádajících v naší zemi o azyl. Česká republika se stává navíc tranzitní zemí, přes kterou přecházejí lidé na západ. S narůstajícím počtem cizinců se zvýšil i počet konfliktů mezi majoritní společností a imigranty. Objevují se extremistická hnutí, která jsou odpovědná za rasově motivované trestné činy a jejich účastníky se stává i dospívající mládež. Proto bylo nutné začít se problematikou menšin na území České republiky zabývat, a to nejen na úrovni neziskových organizací, ale i na vyšší politické úrovni. Bylo nutné vytvořit nové zákony a upravit staré, přijmout mezinárodní úmluvy upravující status a ochranu uprchlíků, zavést azylovou proceduru a následně přijmout opatření, která by vedla k integraci azylantů a ostatních cizinců dlouhodobě pobývajících či usazených na území ČR.

V první polovině devadesátých let dvacátého století teprve k vytváření koncepce migrační politiky. V té době stát přistupoval k imigrantům benevolentně. V dalších letech, kdy se příliv cizinců do země neustále zvyšoval, vidíme snahu ministerstva vnitra prosazovat restriktivní politiku, která má příliv cizinců na naše území pozastavit. Po roce 2000 opět docházelo k uvolnění a konečně roku 2003 Česká republika začíná nově přichozí osoby aktivně integrovat do společnosti, zejména z důvodu zabránění nelegální migraci do země.⁵⁹

Problematika migrace je i v současném evropském vývoji jedním z nejsledovanějších problémů. Mezi země, které se k problému migrace musí jednoznačně postavit je i Česká republika, neboť počet cizinců, přicházejících do ČR, se postupně zvyšuje. K 31.12. 2004 žilo na území ČR 254 294 cizinců⁶⁰, což je 2,4% celkového obyvatelstva. Přestože má česká společnost historickou zkušenost s životem v multikulturním prostoru, současná imigrace ji staví před dosud neznámé otázky. Migranti, kteří v

⁵⁹ Česko. Vláda. Usnesení vlády č. 55/2003. *Zásady politiky vlády v oblasti migrace cizinců*. 2003.

⁶⁰ Sčítání lidu, domů a bytů, 1. březen 2001. *Obyvatelstvo podle národnosti a mateřského jazyka*. Český statistický úřad. Dostupné také na WWW :

<[http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/t/F6003C94F3/\\$File/40320118.xls](http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/t/F6003C94F3/$File/40320118.xls)>

současnosti přicházejí do České republiky se od Čechů a od tradičních národnostních menšin liší nejen kulturně, ale také právním postavením, neboť nejsou občany ČR.

Vláda ČR v této souvislosti přijala dva strategické dokumenty zpracované Ministerstvem vnitra: Zásady koncepce integrace cizinců na území ČR a Koncepci integrace cizinců na území ČR, které specifikovaly východiska a cíle politiky integrace cizinců a rozvoje vztahů mezi komunitami, včetně opatření na podporu integrace cizinců v praxi. Přijetím obou dokumentů se ČR již v letech 1999-2000 přihlásila ke sjednocujícímu postoji členských zemí Evropské unie v dané oblasti.

7.1 Koncepce integrace cizinců

Nejdůležitějším bodem v rámci koncepce integrace cizinců, bylo ještě před vstupem do EU vypracovat jasnou strategii, která by byla v souladu s mezinárodními požadavky EU. Nejdůležitějším bodem bylo zajistit potřebnou míru ochrany práv dlouhodobě a legálně usazených cizinců.

Nejdůležitější právní předpis upravující práva menšin:

Zákon č. 273/2001 Sb., ze dne 10 července 2001 o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů. Tento zákon zahrnuje všechny občany České republiky žijící na jejím území, kteří se liší od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi. Tvoří početní menšinu obyvatelstva a také projevují vůli o zachování vlastní svébytnosti, jazyka i kultury.⁶¹ Příslušníci národnostních menšin, které tradičně a dlouhodobě žijí na území České republiky, mají právo na vzdělávání ve svém mateřském jazyce.

Opatření na podporu integrace cizinců směřují k zajištění principu rovného přístupu a rovné příležitosti cizinců zejména ve vztahu k zaměstnání a podnikání, bydlení, vzdělání, zdravotní a sociální péči, kultuře a náboženství. Komunity cizinců jsou považovány za obohacující součást české společnosti. Integrace cizinců je charakterizována jako dvoustranný proces, který zahrnuje vzájemné přizpůsobení se ze strany cizince i ze strany české společnosti, která musí vytvářet vstřícné prostředí

⁶¹ Česko. Zákon č. 273 ze dne 10. července 2001 o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů. In *Sbírka zákonů České republiky*. Odst. 2. 2001, částka 104, s. 6461-6464. Dostupný také z WWW : <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/273-01.doc>

umožňující rozvoj kultury cizineckých komunit a pocit sounáležitosti cizinců k obyvatelstvu ČR. Vláda ČR postupně odstraňuje překážky, které brání cizincům v přístupu k základním lidským právům a svobodám, včetně politických, hospodářských, sociálních a kulturních práv a umožnit cizincům, při splnění všech podmínek a požadavků, plnou integraci a nabytí českého občanství. Velký důraz je přitom kladen na osobní úsilí, podíl i vlastní odpovědnost cizinců v tomto procesu. Do realizace jsou zapojena zejména ministerstva vnitra, práce a sociálních věcí, školství, mládeže a tělovýchovy, průmyslu a obchodu, kultury a zdravotnictví. Projekty, které jsou zaměřeny na integraci cizinců realizují nejčastěji nestátní neziskové organizace. Počet cizinců se v posledních letech na území České republiky zvyšuje, v roce 1993 na území legálně pobývalo necelých 78 tisíc cizinců a v roce 2004 přes 250 tisíc cizinců. Mezi hlavní důvody příchodu cizinců na území republiky patří ekonomické a politické důvody.

7.2 Národnostní menšiny na území ČR

Národnost	2001				1991	
	absolutně	v %	z toho dlouhodobý pobyt		absolutně	v %
			absolutně	v %		
Obyvatelstvo celkem	10 230 060	100	69 654	0,7	10 302 215	100
česká	9 249 777	90	1 269	0	8 363 768	81
moravská	380 474	3,7	96	0	1 362 313	13
slezská	10 878	0,1	1	0	44 446	0,4
slovenská	193 190	1,9	10 967	5,7	314 877	3,1
polská	51 968	0,5	3 366	6,5	59 383	0,6
německá	39 106	0,4	1 377	3,5	48 556	0,5
romská	11 746	0,1	59	0,5	32 903	0,3
maďarská	14 672	0,1	827	5,6	19 932	0,2
ukrajinská	22 112	0,2	11 876	54	8 220	0,1
ruská	12 369	0,1	6 322	51	5 062	0
rusínská	1 106	0	55	5	1 926	0
bulharská	4 363	0	1 384	32	3 487	0
rumunská	1 238	0	333	27	1 034	0
řecká	3 219	0	319	9,9	3 379	0
vietnamská	17 462	0,2	11 876	68	421	0
albánská	690	0	390	57	-	-
chorvatská	1 585	0	392	25	-	-
srbská	1 801	0	712	40	-	-
ostatní + dvojí	39 477	0,4	13 136	51	9 860	0,1
nezjištěno	172 827	1,7	5 075	2,9	22 017	0,2

7.3 Možnosti studia cizinců v ČR

Důležitým vodítkem pro klasifikaci imigrační a integrační politiky je i přístup státu ke vzdělávání cizinců.⁶² Cizinci v České republice mají stejný přístup ke vzdělání jako čeští občané. Výuka probíhá v českém jazyce, ale Ministerstvo školství může udělit výjimku. Základní školy jsou povinny přijímat cizince a to dokonce i ilegálně zde pobývajících. Základní vzdělání je bezplatné, v případě středních a vysokých škol taktéž, pokud cizinec prokáže dostatečnou znalost českého jazyka. Narozdíl od propracovaných systémů jazykové průpravy pro imigranty ve Francii, se český stát v podstatě nestará o výuku češtiny, není zde žádná povinnost ze zákona, tuto výuku zajistit (jedinými výjimkami jsou žadatelé o azyl a azylanti). České zákony nepočítají s přípravnými kurzy pro děti cizinců, popřípadě dospělých přistěhovalců do ČR.⁶³ Listina

základních práv a svobod každému člověku uděluje právo na vzdělání. Základní právní dokument, který upravuje vzdělávání cizinců je *zákon č. 561/2004 Sb.* Povinná školní docházka se vztahuje na občany České republiky, na občany jiného členského státu Evropské unie a jejich rodinné příslušníky, dále na cizince, kteří zde mají trvalý pobyt, dlouhodobý pobyt nebo víza nad 90 dní, azylanty a žadatele o azyl.

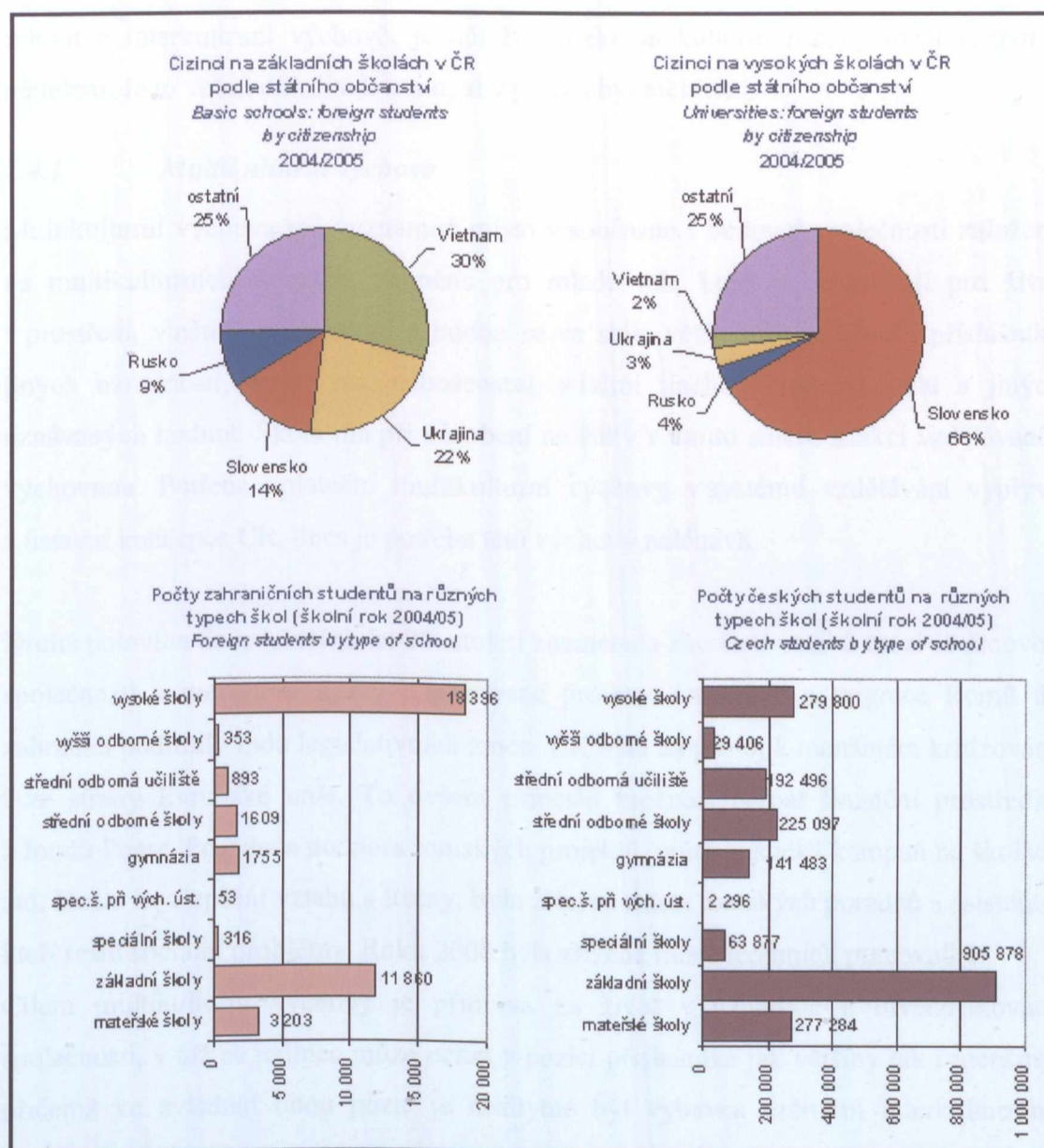
Z pohledu vzdělávání rozlišujeme dvě skupiny cizinců, občany Evropské unie, pro které platí stejné podmínky jako pro občany České republiky a občany nečlenských států, kteří se musí řediteli školy prokázat povolením k pobytu. Plnění povinné školní docházky je poskytováno cizincům bezplatně, pokud chtějí studovat na středních školách musí doložit znalost českého jazyka, potom je studium též zdarma. Stejná situace je zatím i na veřejných vysokých školách.

V dnešní době se český stát o jazykové vzdělávání prakticky nestará, jen nutné zajistit, aby nově příchozí žáci z rodin imigrantů nebyli handicapováni z hlediska jazykové vybavenosti. Přesto vidíme, že znalost českého jazyka je pro tyto žáky a pro jejich následnou integraci do české společnosti velmi důležitá.

⁶² Podmínky pro vzdělávání cizinců upravuje nový školský zákon, ze dne 24. září 2004, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

⁶³ Příslušníkům národnostních menšin se zajistí vzdělávání v jejich rodném jazyce pouze pokud splní podmínky, které uvádí § 14 školského zákona – do ročníku základní školy se musí přihlásit nejméně 10 dětí příslušné národnostní menšiny.

Následující graf ukazuje, kolik cizinců v České republice studovalo ve školním roce 2004-2005. Celkový počet všech žáků a studentů činil 2.156.055 (včetně občanů ČR), cizinci tvořili 1,8% z nich.

7.4 Interkulturní vzdělávání - soudobá koncepce vzdělávání.

Interkulturní vzdělávání znamená, že do vzdělávacího procesu vstupují osoby, které jsou z odlišných kulturních prostředí a dostávají se do vzájemné interakce. Abychom mohli mluvit o interkulturní výchově, je důležité překonat kulturní rozdíly mezi žákem a učitelem. Je to velmi důležité k tomu, aby proces byl efektivní.

7.4.1 *Multikulturní výchova*

Multikulturní výchova má významné místo v současné i budoucí společnosti založené na multikulturních vztazích, zejména pro mladé lidi, kteří se připravují pro život v prostředí, v němž se setkávají a budou se ve stále větší míře setkávat s příslušníky jiných národností, etnik, ras, náboženství, s lidmi jiného životního stylu a jiných uznávaných hodnot. Škola má při působení na žáky v tomto směru funkci vzdělávací i výchovnou. Potřeba uplatnění multikulturní výchovy v systému vzdělávání vyplývá z ústavní koncepce ČR, dnes je potřeba této výchovy naléhavá.

Druhá polovina devadesátých let 20. století znamenala zhoršení vztahů mezi většinovou společností a menšinou Romů. Opakované projevy xenofobie a migrace Romů do zahraničí podnítily řadu legislativních změn. ČR byla za postoj k menšinám kritizována i ze strany Evropské unie. To ovšem přineslo možnost čerpat finanční prostředky z fondů Phare. Probíhala podpora romských projektů, protirasistická kampaň na školách atd. Došlo ke zlepšení vztahů s Romy, byla zřízena místa romských poradců a asistentů, kteří řešili sociální problémy. Roku 2000 byla zřízena místa terénních pracovníků.

Cílem multikulturní výchovy je příprava na život v různorodé a diverzifikované společnosti, v níž se jedinec může ocitát v pozici příslušníka jak většiny tak i menšiny, přičemž ke zvládnutí obou pozic je nezbytné být vybaven určitými interkulturními kompetencemi.

Multikulturní výchova se neomezuje jen na informace, které žáci získají zejména v jednotlivých oborech (český jazyk a literatura, občanský a společenskovední základ, historie, zeměpis, cizí jazyky) ale snaží se ovlivňovat postoje, hodnotový systém i jednání žáků. V oblasti postojů a hodnot se žáci učí uplatňovat principy slušného chování, zaujímat adekvátní etické postoje, respektovat, že každý člověk pochází z určitého etnika. Při výuce je velmi důležité vštěpovat žákům, že všechna etnika jsou rovnocenného původu, zdůrazňovat nepřipustnost projevů rasové nesnášenlivosti a xenofobie. Při výuce se používají metody práce jako je brainstorming, projektové vyučování, skupinové vyučování, simulační hry a diskuse. Je též důležité zvýšit informovanost učitelů o multikulturní výchově. V nových Rámcově vzdělávacích programech je Multikulturní výchova zahrnuta, dokonce tvoří jednu ze základních složek celého vzdělávání, prolíná všemi vzdělávacími oblastmi a tvoří jedno ze základních průřezových témat.

Multikulturní výchova v oblasti výuky cizího jazyka

Tato vzdělávací oblast je specifická tím, že klade na žáka značné nároky, pokud jde o znalosti, dovednosti a zároveň je to i oblast, kde lze použít velké množství názorného materiálu pro uplatnění témat s multikulturním obsahem. Učitel by měl uplatňovat témata, na která lze navázat objasňováním mezietnických vztahů.

8 Projekty na podporu integrace národnostních a etnických menšin – hlavní město Praha

Hlavní město Praha se snaží podporovat integraci etnických menšin ve spolupráci s jednotlivými městskými částmi. Roku 2000 byla založena Komise RHMP pro oblast národnostních menšin. Stará o projednávání velkých akcí, které v rámci podpory integrace probíhají na území Prahy (festivaly Praha srdce národů, světový festival Khamoro, Setkání kultur). Dále projednává konkrétní postupy při realizaci projektů, které se týkají podpory aktivit národnostních menšin. Programy, které dotuje hl. město Praha se týkají především kulturních aktivit a vzdělávací a osvětové činnosti.

Při jednání s menšinami se používají dva základní přístupy, jde o multikulturní a interkulturní vztah. První zmíněný předpokládá pomoc minoritní části populace, aby byla schopna zachovat si svou identitu a rozvíjela svébytnost své kultury a druhý přístup se snaží o to, aby jednotlivé skupiny mezi sebou komunikovaly a byly ochotny se zapojit do aktivit běžného života. Hlavní město Praha poskytuje k tomuto účelu každoročně finance na projekty (jde o přibližně 3 miliony korun ročně).⁶⁴ Vznikají projekty s cílem podpořit výchovu k vzájemné toleranci, proti rasismu a xenofobii. Společné kulturní, sportovní a další akce pro děti a mládež s účastí dětí cizinců velmi dobře zprostředkují vzájemné přiblížení kultur.

8.1 Projekty na podporu výuky českého jazyka jako cizího jazyka

Dobrá znalost jazyka přijímající země je důležitá k úspěšné integraci. Jazyk je komunikačním prostředkem pomocí kterého se cizinec seznamuje s danou kulturou. Český školský systém klade značný důraz na dokonalé ovládnutí českého jazyka. Prostřednictvím výuky českého jazyka by se měli nově příchozí žáci učit o kultuře majoritní společnosti. Projekty zahrnují i program tvorby a realizace moderních učebnic, slovníků a vyučovacích pomůcek pro cizince.

⁶⁴ Metody výchovy a vzdělávání ve vztahu k národnostním menšinám, Komise hlavního města Prahy pro oblast národnostních menšin, Jaroslav Balbín, Praha 2005, str. 12.

Projekt Rozlety:

Tento projekt, původně nazvaný Integrace – mentoring, je zaměřen na děti, které jsou příslušníky minoritních skupin (cizinci, Romové). Tyto děti překonávají často mnoho překážek při dosahování cílů a naplňování požadavků, které na ně klade škola. Cílem programu je odstranění znevýhodnění dětí ve školách na základě jejich kulturního či sociálního původu, zlepšení jejich školní docházky a školní úspěšnosti. Dítě by mělo úspěšně absolvovat základní školní docházku a posléze i být schopno studovat na střední škole.

Projekt byl zahájen v lednu roku 2006, na území hlavního města Prahy a bude trvat dva roky. Žákům nabízí pomoc při výběru vhodné střední školy, přípravu k přijímacím zkouškám na střední školy, to zahrnuje i výuku českého jazyka a matematiky. Zajímavé je to, že výuku zajišťují studenti vysokých škol a do kurzů dochází žáci sedmých až devátých tříd. V sedmé třídě je vyučování matematiky a českého jazyka, a to jednou týdně, dvě vyučovací hodiny. Výuka žáků devátých ročníků probíhá dvakrát týdně po dobu dvou vyučovacích hodin a je zaměřena na úspěšné zvládnutí přijímacích zkoušek. Je důležité, aby tyto děti získaly kladný vztah ke vzdělávání a byli motivováni k následnému studiu na střední škole.

Tvorba studijních materiálů pro učitele

Pro učitele škol, které navštěvují ve větší míře žáci cizinci jsou informace o kultuře cizích zemí velmi cenné. Vzdělávání v této oblasti také probíhá pomocí přednášek a seminářů, které jsou zaměřeny na obecné i specifické problémy vzdělávání cizinců. tvorbou těchto materiálů se zabývá například společnost

Partners Czech.⁶⁵

⁶⁵ Nevládní nezisková organizace, která působí více než deset let v oblasti vzdělávacích programů pro nejrozličnější skupiny osob, především pro učitele, příslušníky minorit, neziskové organizace. Mezi její významné aktivity patří i spolupráce na projektu Phare: Reforma multikulturního vzdělávání, Praha 2003.

Závěr

Hlavní cíl této diplomové práce byl objasnit situaci, která se týká přítomnosti etnických menšin na území Francie. Na příkladu různých modelů jejich začleňování do majoritní společnosti vidíme, že model integrace je v dnešní době nejlepším možným řešením. Pokud se ohlédneme do minulosti, kdy francouzská vláda preferovala spíše model asimilace, lze konstatovat, že přinesl mnoho negativních dopadů na proces integrace. Pokud chce francouzská společnost předcházet konfliktům mezi majoritní populací a minoritami a vytvořit prostředí pro mírové soužití společnosti, musí se snažit vhodným způsobem začleňovat nově příchozí imigranty do běžného života společnosti.

Diplomová práce dokazuje, že jedním z hlavních činitelů v integraci nově příchozích je škola. Francouzské školství je založeno na principu rovného přístupu ke všem žákům, poskytuje stejnou šanci vzdělávat se, jak Francouzům, tak i přistěhovalcům. Z tohoto pohledu se práce zabývala především žáky a studenty, kteří přichází ze zahraničí. Pro tyto žáky existují ve Francii speciální přijímací struktury. Práce přinesla důkazy o tom, že tyto třídy jsou pro integraci dětí pocházejících z přistěhovaleckého prostředí hlavní podporou.

Pro přijetí nově příchozích žáků je nejdůležitější jejich kvalitní seznámení s novou školou, důkladné zhodnocení dosavadních vědomostí a dovedností, zařazení do třídy odpovídající věku a schopnostem. Stěžejním bodem je i práce s celou rodinou a kvalitní nabídka volnočasových aktivit. Toto spektrum doplňuje výuka francouzštiny jako cizího jazyka. Jedním z cílů diplomové práce bylo dokázat, že znalost jazyka přijímající země je důležitá. Lze konstatovat, že nejdůležitějším faktorem pro úspěšnou integraci žáků je tedy výuka francouzského jazyka. A to nejen pro následné zvládnutí běžné školní docházky, ale i pro jejich adaptaci do prostředí francouzské společnosti.

Co se týká pedagogických přístupů při výuce ve třídě, kde je přítomno více národností, nejvýznamnějším východiskem je zde interkulturní a multikulturní výchova. Práce poukázala na rozdíly a specifika v jednotlivých přístupech a též objasnila důležitost vzdělávání budoucích pedagogů v této oblasti. Pro každého pedagoga je důležité být informován o multikulturních tématech, to zahrnuje i znalost pojmů z dané problematiky.

Francouzská politika integrace se ovšem zabývá i celými rodinami nově příchozích. Práce potvrzuje konstatování, že pro efektivní spolupráce s novými žadateli o pobyt, je nutná kooperace různých institucí, které se problematikou zabývají. Ve Francii dnes neexistuje jedno specializované pracoviště, které svou pozornost soustřeďuje na danou problematiku, proto ministerstva a příslušné orgány musí spolu dokázat komunikovat.

Francie je tradičně považována za azylovou zemi, do které neustále proudí nově příchozí, kteří se zde chtějí natrvalo usadit, ale zároveň je zde mnoho problémů, které například v České republice neexistují. Na postojích majoritní populace vůči etnickým menšinám, které se v historii francouzského národa měnily, práce poukázala na nutnost změny přístupu celé společnosti, a to zejména dnes, kdy se předpokládá, že díky rozšiřování Evropské Unie se bude migrace zvyšovat stále více. Pro srovnání pohledů na danou problematiku diplomová práce stručně popsala situaci v České republice.

I když je Francie tradičně považována za azylovou zemi, která vždy měla imigrační politiku, vidíme v dnešní době tendence provádět restriktivní opatření ze strany státu, která mají přílivu přistěhovalců zabránit. Je nutno ovšem zdůraznit, že tyto snahy nemají v žádném případě dopad na francouzskou politiku školství, ve které je princip rovného přístupu, který je dán již ideály Velké Francouzské revoluce, stále zachován.

Francouzské resumé

Ce mémoire est dédié à la problématique de l'immigration sur le territoire français. L'accent a été plus particulièrement mis sur l'intégration des élèves issus de l'immigration au sein de l'école.

À l'occasion d'un séjour en France, effectué dans le cadre ERASMUS, j'ai eu la possibilité de réaliser un stage d'observation dans les collèges en région Val d'Oise. J'ai pu réaliser des recherches et mener des entretiens avec des enseignants exerçant dans des classes à pluralité culturelle. J'ai pu constater plusieurs problèmes liés au processus de l'intégration que je développe ci-après.

Je voudrais tout d'abord apporter un ensemble des points de vue quant à la problématique des nouveaux arrivants en France, notamment des enfants. Puisque la France est historiquement un pays dont l'immigration est vraiment forte, la question des minorités ethniques est de toute façon présente. Le dernier recensement de l'année 2001 note une forte population d'élèves provenant de pays maghrébins, de Turquie, d'Asie. Durant la dernière décennie, il a été remarqué une arrivée de jeunes gens des pays de l'Europe de l'Est.

Avant de se lancer à la problématique de l'enseignement, il me semblait indispensable de rédiger une introduction dont la majeure partie est dédiée aux définitions des catégories rattachées au sujet. Les sujets abordés sont la culture, l'acculturation, l'immigration, l'assimilation, l'intégration, l'approche interculturelle et multiculturelle. En outre, j'ai décrit l'histoire de l'immigration sur le territoire français. Ce qui m'intéressait, c'était l'attitude de l'État à l'égard des immigrés. Trouver des statistiques qui se consacrent sur le sujet de l'immigration a été compliqué en raison des principes fondamentaux de la République. Si l'État proclame l'égalité de tous les gens, il n'y a pas de grand effort d'analyser la situation. Et pourtant ce travail est important afin que l'état puisse réglementer au mieux la problématique des immigrés et faire le suivi du flux des nouveaux arrivants.

Le concept politique s'est transformé au cours des années. En commençant avec le modèle d'expulsion et d'assimilation, le pouvoir politique a rationalisé sa position et s'est orienté vers l'intégration. L'intégration des gens issus de l'immigration est une préoccupation maintenant en France. Le premier contact des jeunes gens de l'étranger se passe à travers l'école.

Depuis la Seconde guerre mondiale, l'Éducation nationale s'est adaptée aux besoins des communautés des immigrants. On peut distinguer trois périodes liées aux préoccupations de l'immigration.

Dans les années 70, l'immigrant est pris pour un futur candidat au retour. L'école assure un bagage minimum et respecte la culture d'origine des élèves. C'est la période de la pédagogie multiculturelle.

Dans les années 80, une deuxième génération d'immigrés est née sur le territoire français. Il était clair que déjà leur désir était de rester en France. L'école donne un bagage solide et l'objectif de l'enseignement, c'est de vivre ensemble. La maîtrise de la langue française est demandée à l'écrit comme à l'oral.

Le code de l'éducation du 15 juin 2000 dit que l'instruction est obligatoire pour les enfants des deux sexes, français et étrangers, entre six et seize ans. En France, le droit à l'éducation est pour tous les enfants et repose sur la non-discrimination entre Français et étrangers. L'éducation nationale mentionne que tous les membres de l'Union Européenne bénéficie des mêmes dispositions en matière de poursuite des études. Le rôle du Ministère de l'éducation nationale est important. Un contrôle est exercé sur la régularité du séjour des enfants.

Le corps du mémoire est consacré aux aspects pédagogiques de l'intégration des élèves issus de l'immigration. L'école joue dans l'intégration de ces enfants le rôle essentiel. Au cours des années 70, les mesures en faveur de la scolarisation des élèves non-francophones arrivant de l'étranger ont été mises en place. C'étaient les classes CLIN, CLA et CEFISEM, des centres de formation et d'information pour la scolarisation des enfants de migrants.

Tous les enfants des migrants en France sont soumis à l'obligation scolaire. L'école se charge de l'accueil et de la scolarisation des enfants et en plus de leur intégration. L'interdiction de la discrimination dans les écoles, c'est un des principes fondamentaux appliqués dans l'école laïque. Premièrement il faut organiser des conditions favorables de scolarité. Pour cette raison, le système éducatif français a été enrichi par des classes spéciales (CLIN, CLA) afin que les élèves nouvellement arrivés puissent être éduqués. Ensuite il est nécessaire de bien évaluer les compétences déjà acquises. Il y a des enfants qui n'étaient jamais allés à l'école antérieurement, même s'ils ont déjà l'âge du collège. Ce problème qui touche souvent les réfugiés politiques et les enfants du voyage doit être résolu.

Le but des soutiens scolaires pour les enfants immigrés, c'est de permettre aux jeunes gens de s'intégrer dans la société. Le plus important pour leur réussite scolaire est la connaissance de la langue française.

Avant de commencer à fréquenter l'école, chaque élève doit être évalué. Le procédé consiste à faire l'évaluation de leurs connaissances déjà acquises. L'élève est inscrit dans la classe ordinaire qui correspond à son âge et en même temps il est intégré dans une classe d'accueil ou d'initiation. Ce sont des structures créées pour des enfants issus de l'immigration qui facilitent l'intégration des élèves nouvellement arrivés. L'évaluation des connaissances consiste à examiner les compétences scolaires antérieures, la maîtrise de la langue française, la familiarisation avec l'écrit et la motivation.

Les élèves non-francophones qui sont à l'âge de l'école élémentaire sont d'abord intégrés dans des classes d'initiation (CLIN) et les élèves plus âgés appartiennent aux classes d'accueil (CLA). Bien que les enfants soient inscrits dans des structures spéciales, ils peuvent participer aux diverses activités avec des élèves français, dans les classes ordinaires (éducation physique et sportive, musique, arts plastiques). Les CLIN et CLA sont financés par l'État.

Les enseignants qui travaillent dans une école à forte population d'élèves issus de l'immigration rencontrent beaucoup de problèmes. Ils sont en permanence en communication avec les élèves et leurs parents. Les enfants de l'étranger peuvent vivre un choc culturel en arrivant dans une école française. C'est pourquoi il est indispensable de bien se connaître. C'est à travers de l'école que les jeunes découvrent la France. Les enseignants doivent lutter contre la discrimination. Il existe des moyens pédagogiques qui leur permettent d'améliorer le travail comme l'éducation à la citoyenneté, l'approche interdisciplinaire, l'enseignement de l'histoire orienté vers l'explication du colonialisme et des régimes esclavagistes. Puisque l'école française est laïque, l'enseignement religieux n'est pas dispensé. Néanmoins toutes les croyances sont respectées et dans le cadre de l'enseignement d'histoire l'approche de diverses religions est effectuée. En ce qui concerne de l'enseignement du français, il est utile d'étudier les textes de littérature étrangère.

Si on aborde le sujet du multiculturalisme, la pédagogie utilisée dans la classe mérite des apports de chaque culture. Les enseignants se posent des questions pour mieux comprendre et mieux travailler avec les élèves étrangers. Il faut toujours adapter l'enseignement aux besoins spécifiques de chacun.

Puis le travail avec toute la famille est indispensable pour l'intégration de tout le groupe familial. On organise des cours de FLE (français langue étrangère) pour les parents, principalement pour les mères. Parce que les mères s'engagent le plus dans la vie scolaire de leurs enfants, il est extrêmement important pour eux de savoir parler français. En cas de besoin, il y a des interprètes qui travaillent avec la famille. Ils sont comme les intermédiaires entre la famille et l'école.

Ce qui m'a frappé, c'était le comportement des jeunes immigrés ayant une forte motivation de s'instruire, mais aussi les méthodes de travail utilisées non seulement avec les élèves mais aussi avec les familles.

Il faut ajouter aussi que l'intégration et la réussite scolaire des élèves issus de l'immigration dépendent de trois facteurs : l'influence de leur culture d'origine, l'influence de leur famille et la maîtrise de la langue française.

Actuellement, nous sommes confrontés à une arrivée massive d'élèves 'nouveaux arrivants'. Selon le rapport de l'inspection générale de l'éducation nationale le nombre

des élèves non-francophones nouvellement arrivés en France a augmenté de 6 à 20 % au cours de la dernière décennie. Les institutions qui se sont intéressées au sujet (les écoles, le Ministère de l'Éducation nationale, le Ministère de l'emploi et de la solidarité, FAS) initient des changements dans la législation. Je mentionne trois mesures spécifiques de l'intégration : la création des classes d'initiation pour les élèves non francophones, la mise en place des enseignements des langues et cultures étrangères, la création de centres de formation et d'information pour la scolarisation des enfants de migrants (CASNAV). Un des principes Éducation nationale insiste sur l'intégration.

Ensuite il faut aussi aborder le thème de la formation des enseignants. Il y a des centres académiques (CASNAV) qui ont pour but d'assurer des informations aux enseignants. On organise pour eux des stages concernant les cultures étrangères et les approches interculturelles. En général, les futurs enseignants poursuivent leurs études à l'IUFM (l'Institut universitaire pour la formation des maîtres).

Pour terminer, j'ai fait une comparaison avec la situation en République tchèque qui diffère de celle en France. J'ai décrit la position de l'État envers les immigrés et enfin je me suis concentrée sur les aspects didactiques, les méthodes préférées dans la classe lors de l'enseignement des langues étrangères et de l'éducation civique. Je constate que les enseignants tchèques sont beaucoup moins confrontés au phénomène de l'immigration. En revanche, on peut prétendre que le flux de nouveaux arrivants va s'augmenter de plus en plus. Ce qui est important, c'est le dialogue et la coopération des institutions avec l'école. La politique de la ville doit être en relation avec l'éducation.

Pour conclure, j'aimerais mentionner que l'école française est un lieu qui permet aux jeunes gens de toute origine de s'insérer dans la société. Grâce à l'école, l'acculturation des jeunes immigrés est très rapide. Les enseignants doivent coopérer avec des familles, auxquelles l'État donne un rôle de plus en plus important. L'école doit compter avec leur participation. L'approche préférée à l'école, c'est l'approche interculturelle. Vu que l'école lutte contre le racisme, veut élargir la tolérance, et faire la prévention de la violence, l'accent est mis sur l'éducation civique.

Seznam použité literatury:

- ADAMOVIČ, K., KRŽIŽKOVSKÝ L., ŠOUŠA, J., aj. *Politologický slovník*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2001, ISBN 80-7179-469-4.
- BOUDON, R. *Sociologický slovník*. Přel. Vladimír Jochmann. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2004, ISBN 80-244-0735-3.
- BOUTEYRE, É. *Réussite et résilience scolaire chez l'enfant de migrants*, Paris, 2004, ISBN 2-1000-74-547.
- BRUBAKER, R. *Citizenship and nationhood in France and Germany*, Cambridge : London, Harvard University Press, 1992. ISBN 0-674-13178-9.
- CLÉMENT, F., GIRARDIN, A. *Enseigner aux élèves issus de l'immigration*, Nathan pédagogie, 1997, ISBN 2-09-177970-9.
- DURKHEIM, E. *Sociologie a filosofie : sociologie a sociální vědy*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1998, ISBN 80-85850-57-5.
- HRDÝ, L., SOUKUP, V., VODÁKOVÁ, A. *Sociální a kulturní antropologie*. 1. vyd. Praha : SLON, 1993, ISBN 80-901424-1-9.
- JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001, ISBN 80-7178-535-0.
- MAREŠ, M., KOPEČEK, L., PEČÍNKA, P. aj. *Etnické menšiny a česká politika*, 1. vyd. Brno : CDK, 2004, ISBN 80-7325-050-0.
- OBIN, J.-P., OBIN-COULON, A. *Immigration et intégration*, Hachette : Éducation, Paris, 1999, ISBN 2-01-170611-4.
- PETRUSEK, M. *Velký sociologický slovník*. I. díl, A-O. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1996, ISBN 80-7184-164-1.
- PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: teorie-praxe-výzkum*. 1. vyd. Praha : ISV, 2001, ISBN 80-85866-72-2.
- SCHNAPPER, D. *La France de l'intégration: la sociologie de la nation en 1990*. Paris : Gallimard, 1991, ISBN 2-07-072174-4.
- SCHNAPPER, D. *L'intégration des immigrés en Europe*, Paris : Gallimard, 1993.

Periodika:

ABDALLAH-PRETCEILLE, M. "La perception de l'Autre", In *Français dans le monde*, č. 131, 1983

VALLET, L, CAILLE, J. "Les immigrés et l'école", In *Réunir*, č. 3. 1997.

Zákony a právní předpisy:

Česko. Zákon č. 273 ze dne 10. července 2001 o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2001.

Česko. Zákon č. 561 ze dne 24. září 2004, zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In *Sbírka zákonů České republiky*. 2004.

France. Conseil d'Etat. *Decret relatif aux droits et obligations des élèves dans les établissements publics locaux d'enseignements du second degré*, n° 91-173 du 18 février 1991.

France. Ministère de l'éducation nationale, de l'enseignement supérieur et de la recherche. Bulletin officiel du 27 mars 2002, Décret n. 063-2002, In *Journal officiel*. 2002.

France. Ministère de l'éducation nationale, de l'enseignement supérieur et de la recherche. La loi du 15 mars 2004. Bulletin officiel n° 21 du 27 mai 2004, In *Journal officiel*. n°118 du 22 mai 2004.

France. Ministère de l'éducation nationale, de l'enseignement supérieur et de la recherche. Circulaire n° 2002-063 du 20-3-2002. *Modalités d'inscription et de scolarisation des élèves de nationalité étrangère des premier et second degrés*. 2002.

Internetové stránky

<http://www.education.gouv.fr>

<http://www.casnav.fr>

<http://www.cndp.fr>

<http://www.czso.cz>

<http://www.education.gouv.fr>

<http://www.legifrance.gouv.fr/html/constitution>

<http://www.mkc.cz>

<http://www.msmt.cz>

<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/uprchlici.doc>

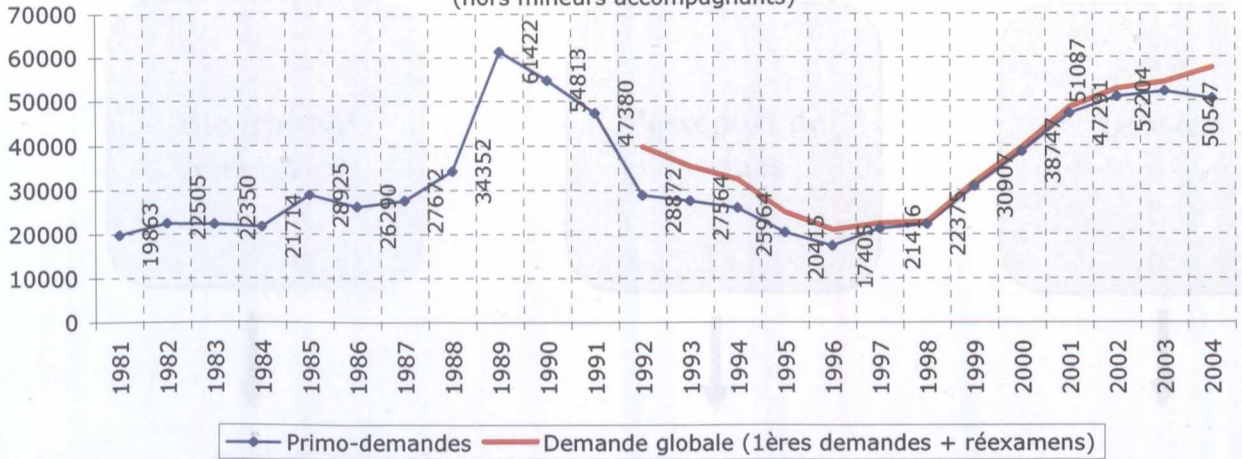
<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/273-01.doc>

Francouzské zkratky

ADRI	Agence pour le développement des relations interculturelles
ASSFAM	Association service social familial migrant
CASNAV	Centres Académiques pour la scolarisation des nouveaux arrivants et des enfants de voyage
CEFISEM	Centre de formation et d'information pour la scolarisation des enfants de migrants
CLA-ENSA	classes d'accueil pour élèves non scolarisés antérieurement
CLA	Classes d'accueil
CLIN	Classes d'initiation
CM2	Cours moyen deuxième année
CNDP	Centre national de documentation pédagogique
ELCO	enseignements des langues et cultures étrangers
FAS	Fonds d'action sociale
FASILD	Fonds d'aide et de soutien pour l'intégration et la lutte contre les discriminations
FLS	Français langue seconde
GRETA	Groupement d'établissement pour la formation continue
IUFM	Institut universitaire de formation des maîtres
MGIEN	Mission générale d'insertion de l'éducation nationale
OFPRA	Office français de protection des réfugiés et apatrides
FLE	Français langue étrangère
SSAE	Service social d'aide aux émigrants
ZEP	Zone d'éducation prioritaire
ENA	Enfant nouvellement arrivé

La demande d'asile devant l'OFPRA

Evolution du nombre des demandes d'asile devant l'Ofpra depuis 1981 (hors mineurs accompagnants)

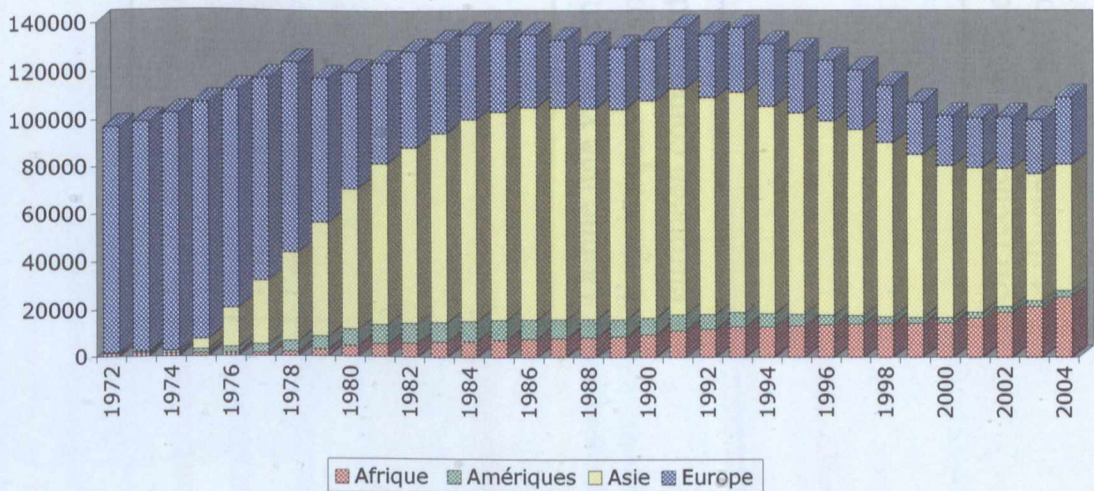

Demandes d'asile et réexamens annuels

Demandes d'asile et réexamens annuels

Effectifs des réfugiés ajustés par continent

Le portfolio européen des langues

**Biographie
lingagiere**

L'histoire personnelle d'apprentissage linguistique. Elle renseigne sur l'enseignement linguistique suivi, sur les expériences linguistiques et interculturelles. Elle contient des listes de repérage pour l'autoévaluation.

**Passeport de
langues**

Donne une vue d'ensemble sur l'état actuel des connaissances linguistiques par rapport aux niveaux de compétence du cadre européen commun de réf.

Dossier

Un recueil de différents types de travaux personnels pour documenter et illustrer les performances atteintes dans les diff. Langues.

Quel est le niveau de mes connaissances & compétences?

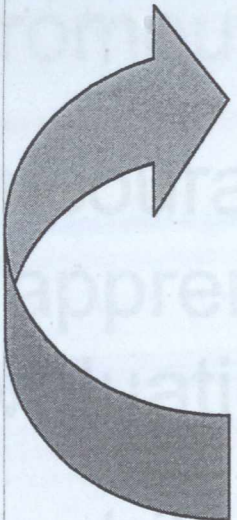
Quels sont mes acquis linguistiques à un moment donné?

Inventaire des acquis ling.

Auto-Évaluation & Réflexion

Sur le processus d'apprentissage

L'échelle européenne de compétences linguistiques

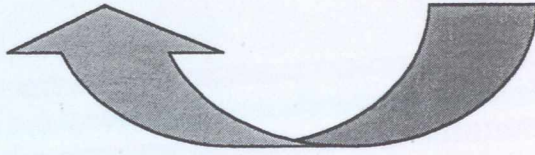

Objectifs

Certificats et attestations

Les documents qui attestent la vérité de l'auto-évaluation

Quelles sont mes priorités prochaines?

Principes et objectifs généraux

- Valoriser l'apprentissage des langues
- Promouvoir le plurilinguisme
- Encourager une réflexion sur le processus d'apprentissage, d'autonomie, d'auto-évaluation
- Contribuer à la mobilité des étudiants et des actifs

Fonctions principales

« évidence officielle » des connaissances linguistiques du titulaire

- Visibilité pour les résultats en fin de cycle d'apprentissage
- Évaluation globale
- Transparence
- Comparaison: compatibilité des termes de comparaison au niveau international pour différentes langues

instrument pédagogique, qui accompagne l'apprenant

- Réflexion sur le processus d'apprentissage
- (Auto-)évaluation formatrice des progrès accompli en cours de formation
- Instrument qui sert à réfléchir et discuter avec l'enseignant ou en paires/groupes sur les objectifs prochains
- Motivation de continuer l'apprentissage des langues pendant toute la vie

Hodnocení jazykové úrovně žáků

CONSONNES <i>Groupe des occlusives</i>					
Sons	Mots			Notation	Graphèmes
	Initiale	Médiane	Finale		
[p]	pou				p
		tapis			
			soupe		
[b]	bal				b
		là-bas			
			robe		
[k]	cou				c, qu, k
		école			
			Lac		
[g]	guitare				g, gu
		taguer			
			bague		

Informace pro nově příchozí rodiče o povinnostech souvisejících se školní docházkou - CEFISEM Val d'Oise

En France, la scolarité est obligatoire pour tous les enfants entre 6 et 16 ans.

Votre enfant a entre 2 et 6 ans → Il **peut** aller à l'école maternelle

Votre enfant a entre 6 et 12 ans → Il **doit** aller à l'école élémentaire

Pour l'inscrire, présentez-vous à la mairie de votre domicile, avec votre livret de famille, le carnet de vaccinations de l'enfant et un justificatif de domicile.

Une fois votre enfant inscrit, vous devez rencontrer le directeur de l'école de votre quartier, dont les coordonnées vous seront données par le maire de votre commune.

Si votre enfant ne parle pas français, il sera accueilli dans une école dans laquelle est implantée une classe qui lui permettra d'apprendre la langue française.

Votre enfant a entre 12 et 16 ans → Il **doit** aller au Collège

Pour l'inscrire, présentez-vous au Collège de votre quartier, avec votre livret de famille, le carnet de vaccinations de l'enfant et un justificatif de domicile.

Si votre enfant ne parle pas français, vous devez vous adresser au Centre d'Information et d'Orientation (CIO) le plus proche de votre domicile. Votre enfant sera reçu par un Conseiller d'Orientation Psychologue qui déterminera si votre enfant a besoin d'un enseignement spécialisé du français réservé aux jeunes primo-arrivants.

Si c'est le cas, le Service de la Scolarité de l'Inspection Académique du Val d'Oise affectera votre enfant dans un Collège possédant ce type d'enseignement

Votre enfant a plus de 16 ans → Il n'est plus sous obligation scolaire

Contactez le CIO le plus proche de votre domicile ou le CEFISEM.